

TIBETSKÝ TERIÉR

NOVÝ PRŮVODCE PO PROBLEMATICE PLEMENE

SIMONA JEMELKOVÁ

Olomouc 2005

Text: Simona Jemelková

Kresby:

Simona Jemelková (No. I, II, III, V, VI, VII, VIII)

Angela Mulliner (No. IV, IX, X)

Fotografie:

Fajerová Alena (No. 63, 64, 65)

Gauthier Barbora (No. 51)

Jemelková Simona (No. 3, 14, 15, 16, 17, 20, 27, 28, 29, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 68, 69, 70, 71)

Jemelka Tomáš (No. 1, 2, 44, 59, 66, 67)

Matoušková Jana (No. 45)

Pavlíková Soňa (No. 52)

Peine Anke (No. 18, 19, 21, 46)

Pravdová Eva (No. 33)

Archiv Simony Jemelkové (No. 4, 5, 23, 25, 30, 37, 72, 73)

Archiv manželů Karelových (No. 9, 10, 22, 24, 26, 31, 32)

Citovaná literatura (No. 6, 7, 8, 11, 12, 13)

Tato publikace byla zpřístupněna pro osobní využití zájemcům o tibetské teriéry ve formátu PDF na webových stránkách chovatelské stanice Sengge www.sengge.info a na CD.

Na oplátku prosíme každého, kdo publikaci získá, o dobrovolné poukázání 100 Kč na dobročinné účely.

Výběr toho, kam Váš příspěvek poukážete, je na Vás. Může to být nejbližší útulek pro psy, Fond ohrožených dětí, nadace boje proti rakovině atd., prostě podle toho, co považujete Vy osobně za nejdůležitější. **Děkujeme !**

Na toto dílo se vztahuje autorskoprávní ochrana podle zákona č. 121/2000 Sb. o právu autorském (autorský zákon).

Autorská poznámka

*Napsáno s díky manželům Karelovým,
kteří objevili tibetské teriéry pro další české nadšence.*

Tato publikace byla napsána v září 2004 až únoru 2005 s cílem vytvořit přehlednou příručku pro chovatele tibetských teriérů, pro posuzovatele i pro milovníky psů obecně, která by jim pomohla orientovat se ve specifických znacích a vlastnostech tohoto krásného a zajímavého plemene.

Základ tvoří starší příručka z roku 1993, která byla přepracovaná a doplněná na základě vývoje poznatků o tibetských teriérech i na základě vývoje, kterým od té doby plemeno na celém světě prošlo.

Jako podklady sloužily kromě na konci vyjmenované literatury poznatky a zkušenosti z chovu tibetských teriérů v České republice, z našich i zahraničních výstav, diskuze a konzultace s našimi i cizími chovateli.

Autorka děkuje všem, kteří se na zpracování příručky jakýmkoliv způsobem podíleli.

V Olomouci 26. února 2005

Simona Jemelková v.r.

Obsah

TIRÁŽ	2
AUTORSKÁ POZNÁMKA	3
OBSAH	4
CHARAKTERISTIKA TIBETSKÉHO TERIÉRA A JEHO POVAHA	5
DĚJINY CHOVU TIBETSKÉHO TERIÉRA	7
TIBETSKÝ TERIÉR VE SVÉ DOMOVINĚ	7
STRUČNÉ DĚJINY ORGANIZOVANÉHO CHOVU	8
TIBETŠTÍ TERIÉŘI V ČESKÉ REPUBLICE.....	16
TVAR HLAVY	26
SKUS A CHRUP	27
TĚLESNÝ RÁMEC	30
POSTAVA, ÚHLENÍ A POHYB	31
VELIKOST	36
OSRSTĚNÍ	38
BARVA	39
STANDARD F.C.I. - ČESKÝ PŘEKLAD	43
STANDARD F.C.I. - ANGLICKÝ ORIGINÁL	44
AMERICKÝ STANDARD TIBETSKÉHO TERIÉRA	45
VÝBĚR Z LITERATURY	47

Charakteristika tibetského teriéra a jeho povaha

Tibetský teriér pochází z hor a vysokohorských plošin Tibetu, země, která bývá nazývána Střecha světa a je položena průměrně mezi 3500 a 5000 metry nad mořem. Má extrémní klima, střídá se zde ledová, dlouhá zima a krátké, horké léto. Lidé i zvířata jsou přizpůsobeni těmto tvrdým životním podmínkám, všichni tibetští psi jsou proto robustní a odolní.

Tibetský teriér je velmi staré plemeno, které bylo chováno již před 2000 lety v tibetských kláštrech. Původní tibeťané jsou předky mnoha ovčáckých dlouhosrstých plemen, jako je např. bearded kolie, bobtail, briard, polský nížinný ovčák, puli atd. V Tibetu je považován za posvátného psa - „dárce štěstí“. Byl používán jako pes ovčácký, hlídací, průvodce karavan, ale také jako společník. Do Evropy se dostali tibetští teriéři teprve přibližně před 70 lety, díky tomu jde dodnes o plemeno nepřešlechtěné, s dobrým zdravím a instinkty. Tibeťané se běžně dožívají věku kolem 12-13 let, úplnou výjimkou není ale i 15-17 let. Jejich původ z tvrdých životních podmínek se ukazuje mimo jiné v tom, že fenky tibetského teriéra často hárají jen jednou do roka.

1. Správný tibetský teriér je snášenlivý a neagresivní, vždy naladěný na veselou hru.

Pokud se týká názvu, je tibeťan "teriérem" jen podle jména a s pravými teriéry nemá nic společného. Ve své původní vlasti jsou dlouhosrstí psi všeobecně označováni jako "apso" a teriérem byl tento pes pojmenován až Angličany, kterým svým středním vzrůstem, temperamentem i inteligencí připomínal jejich národní plemena. Ve skutečnosti patří tibeťan původem mezi ovčácké psy a nemá typický teriéřský povahový rys – vrozenou přirozenou ostrost. Správný název plemene by měl být Tibet Apso, neboť jde o nejbližšího příbuzného plemene Lhasa Apso, od kterého se liší především větší výškou. Obě plemena patří mezi společenské psy, tedy do IX. skupiny FCI.

Vzhled i povaha tibetského teriéra jsou plně přizpůsobeny náročným životním podmínkám v Tibetu. Je středně velký, velikost psa je přibližně 35 až 42 cm, fenky jsou o něco menší. Jeho stavba

těla mu umožňuje snadný a bezpečný pohyb v hornaté skalnaté krajině, ze které pochází. Tělo je kompaktní a kvadratické, s krátkým hřbetem. Typické jsou jeho široké tlapky s bohatou srstí a delší, výrazně zaúhlené končetiny, díky kterým má tibeťan elegantní pružný pohyb a vynikající skokanské schopnosti. Ocas nosí jako všechna tibetská plemena v oblouku nad hřbetem.

Nejvýraznějším charakteristickým znakem tibetského teriéra je jeho dlouhá bohatá srst, která kryje celé tělo včetně hlavy. Přestože je dlouhosrstý, péče o něj nemusí být žádným problémem při pravidelné základní údržbě. Srst je suchá a má samočisticí schopnosti, proto tibeťan prakticky postrádá typický psí pach. Může být jedno-, dvou- i tříbarevný, černý, kouřový, stříbrný, sobolí, bílý, zlatý, krémový - správná je každá barva, pokud má pes černý pigment (čokoládový či játrový je zakázán).

Tibetský teriér je společenský pes, živý a čilý. Je to mimořádně veselý a milý pes do rodiny i pro samotáře, hodí se do městských bytů i do domků se zahradou. Pány, kteří tibeťanovi dají ve správné míře najevo svou lásku, bezmezně a bezvýhradně miluje.

Je bdělý hlídac a každou návštěvu dobře ohlásí, vůči cizím lidem bývá nedůvěřivý a zdrženlivý, nemá být ale agresivní. Je ideálním společníkem pro sportovně založené lidi, kteří tráví hodně času v přírodě, spokojeně však žije i v městském bytě, pokud mu majitel umožní pravidelné procházky.

Je otužilý, je však velmi společenský a proto není správné držet ho trvale venku na dvoře nebo dokonce v kotci, protože bez stálého kontaktu se svou rodinou velmi strádá, trápí se a vlivem trvalého stresu ztrácí své výborné povahové vlastnosti. To ale neznamená, že řádně vychovaný tibeťan nemůže být sám doma, než jeho pán přijde z práce.

Tibeťan je opravdovou osobností jako všechna tibetská plemena. Je velmi temperamentní, inteligentní a učenlivý, se spontánní a extrovertní povahou. Životní podmínky v Tibetu ho naučily samostatnému rozhodování, a tak nad každým příkazem svého pána přemýšlí a nikdy nebude loutkou, podléhající výcvikovému drilu.

Tibetský teriér nesnáší přílišnou drezúru ani tvrdou ruku. V lepším případě pak začne před pánovými příkazy uhýbat a bojkovat je, v horším případě se úplně zkaží a zmizí jeho výborné povahové vlastnosti.

Ve vztahu k tibeťanovi je nutná vlídná, ale bezvýjimečná důslednost všech příslušníků rodiny, protože při slabém vedení přebírá iniciativu a může pak být poněkud svéhlavý.

Výborné povahové vlastnosti tibetského teriéra i jeho atraktivní vzhled vedly k tomu, že současně dobře patří v řadě zemí mezi velmi oblíbená společenská plemena. Například v Německu je vyloženě populárním psem, značně rozšířený je i ve Velké Británii, v severských zemích, Beneluxu a ve Francii. U nás patří stále ještě mezi méně obvyklá plemena, máme však kvalitní základnu i nadšené chovatele a tak se o budoucnost tibeťana v Čechách nemusíme bát.

2. *Temperament a pohybové schopnosti tibetského teriéra přímo vybízejí k jeho uplatnění v agility (na snímku fena Ch. Janis Joplin Sengge)*

3. *Jedenáctiměsíční tibeťan dovádějící ve sněhu*

Dějiny chovu tibetského teriéra

Tibetský teriér ve své domovině

Tibeťané označují dlouhosrsté psy, tedy také tibetského teriéra, všeobecně jen jako "apso", bez jejich bližší specifikace. Západní svět ale rozlišuje mezi většími apso, poněkud nepřesně pojmenovaným tibetský teriér, a malým lhasa apso. Malí psi žili především v palácích hlavního města Lhasy, což jim dalo jejich jméno, zatímco větší apso je rozšířen v celém území Tibetu a také v pohraničí Nepálu, Bhútánu, Kašmíru a Sikkimu. Ve své vlasti si ale byly obě formy nepochybně bližší a navíc se i vzájemně křížily.

Tito malí, neúnavní pracovní psi byli přes tisíciletí ceněni jako obratní průvodci stád dobytka, osvědčení v hornatých oblastech, neboť umějí výborně šplhat a skákat, mají rovněž upevněný typ exteriéru. Podle lidové pověsti, kterou cituje ve své knize o tibetských teriérech Angela Mulliner, pocházejí všichni nynější jedinci z jediného chovu, který existoval nezměněný přes 2000 let v jednom odlehlém klášteře zvaném "Ztracené údolí". Klášter byl před několika sty lety odříznut zemětřesením od zbytku Tibetu. Každému duchovnímu hodnostáři, který klášter navštívil, byl pro jeho dlouhou, nebezpečnou cestu domů darován jeden tibetský teriér jako průvodce a strážce. Jen ve vzácných případech byl pes této rasy jako obzvláštní projev vážnosti darován také světské osobě, která prokázala klášteru zvlášť důležitou službu. Podle pověsti byli při vpádu Číňanů do Tibetu a okupaci Lhasy na počátku 18. století všichni "praví" tibetští teriéři ze Lhasy a okolí ukryti do vzdálených klášterů, aby tato rasa byla určitě zachována.

Zásobování klášterů obstarávali nomádští pastevcí a chovatelé dobytka. Zde byl hlavní životní prostor tibetského teriéra. Podle zpráv lámů si kláštery braly od pastevců a chovatelů dobytka menší štěňata z vrhů, zvláště bílé a zlatě zbarvená, jako "Přinášejíci štěstí" a "Dar holdu". Klášterní mnichové zase dávali do péče pastevců největší exempláře z jejich vrhů. Menší apso zůstávali jako hlídací psi a jako stavovský symbol v náboženských centrech nebo byli dále darováni jiným kněžím ze spřátelených klášterů, kde potom byli používáni k vlastnímu chovu. Tak získal tibetský teriér pozornost jako "lví pes" v náboženském smyslu lámaismu a byl uctíván hlavně v čisté bílé barvě jako symbol bájného sněžného lva Sengge, který je i ve znaku Tibetu.

4. Tibetská poštovní známka se sněžným lvem

Psi měli u chovatelů dobytka a karavan drsný život, sloužili jako neúnavní a zvláště pozorní průvodci. Jejich výrazné šplhací a skokanské schopnosti, někdy srovnávané s kočkou, umožňovaly strážení jaků a ovcí v nejvyšších a nejstrmějších oblastech. Zvláště oceňované a často zmiňované se stalo vynikající chování u doprovodu nákladních karavan. V nich pobízeli tibetští teriéři ustavičně nákladní zvířata, kousali je bylo-li třeba do nohou a neustále vyhlíželi cizí zvířata a lidi, které ostře ohlašovali. V noci spali psi stále u nákladních zvířat ve sněhu a hlídali transportované zboží. Když průvodci slabostí ve sněhu padli, nutili je prudkými útoky vstát. V protikladu k lidem, koním i jiným psům, kteří se ve sněhu propadali, bořily se poměrně široké a velké tlapy tibetskému teriéroví ve sněhu málo, rovněž upotřebovali částečně svůj ocas jako oporu a kormidlo ve sněhu. Mnohdy byli psi v létě ostříhání a z jejich hřejivé srsti byly tkány oděvy. Tibeťané, kteří žili kočovnický ve stanech a procházeli velké plochy, chválili hlavně dobré hlídací a ohlašovací schopnosti tibetského teriéra, které tvořily zčásti ve společné práci s tibetskou dogou pravidelný včasný výstražný systém. Pohyblivost, šplhací schopnosti a inteligence znamenaly pro pracovní schopnosti tibetského teriéra ve vysokých pohořích nutné vlastnosti a dotvářely jeho převahu. Tibeťan se vzdal při hladomoru a bídě raději všech jiných svých věcí, ale ne svého psa, protože ten byl pro něj tím nejcennějším majetkem.

Temné období pro Tibet nastalo po obsazení Čínou v r. 1949 a zejména za tzv. čínské kulturní revoluce v 60. letech. Přes devadesát procent tibetských klášterů, center tisícileté kultury a vzdělanosti, bylo srovnáno se zemí. Protože kláštery byly i jedinými místy systematictějšího chovu psů, znamenalo to i tragédii pro všechny místní čistokrevné formy psů. Vyvrcholením pak bylo

nařízení Mao-Ce-Tunga, že se mají povinně vybit všichni psi v Číně, s odůvodněním, že jsou škodliví, protože ubírají lidem potravu. (Podobně tak nařídil vybit všechny vrabce, jiným nařízením mouchy atd.) Zfanatizované Rudé gardy táhly zemi a zabíjely všechny psy, kteří se jim dostali do rukou. V Tibetu si tak vysloužili Číňané další nenávist a opovržení, protože lámaismus ctí všechny živé tvory a psy, považované za posvátné, má v obzvláštní úctě.

Fotografie dnešních tibetských psů, které pořizují chovatelé na svých výpravách do Tibetu, Nepálu a dalších bezprostředně sousedících zemí, dokumentují většinou buď toulavé smečky na ulicích, nebo psy běžných obyvatel. V některých případech tyto psi odpovídají velmi dobře typu uznávaných tibetských plemen, ale k možnostem jejich importu se většina chovatelů staví skepticky. Tito psi jsou totiž obvykle produktem různých pouličních krytí a o zaručení jejich čistokrevnosti se nedá uvažovat. Výjimku snad tvoří jen tibetská doga, která je převážně chována kočujícími pastevci, kteří nejsou tolik zasaženi násilnými změnami, které v Tibetu nastaly, a kteří většinu života tráví izolováni ve stepích a horách, kde nepřijdou s nepůvodními nečistokrevnými formami psů do styku.

5. Čtrnáctý dalajláma se svým tibetským psem

Stručné dějiny organizovaného chovu

Evropské počátky

Evropské dějiny tibetského teriéra jsou nerozlučně spojeny se jménem dr. Agnes Greig, lékařky, která působila v meziválečném období v severní Indii a dostala se tam do styku s tibetskými obchodníky a nomády. Její dnes již legendární chovatelská stanice Lamleh působila téměř 50 let a stala se základem pro veškerý chov v západním světě.

Dr. Greigová plemeno "objevila" a jako první nechala zaregistrovat v britském Kennel Clubu. Tibeťan jako posvátné plemeno byl svými majiteli přísně chráněn a cizinci prakticky neměli možnost čistokrevné zvíře získat. První fenkou dr. Greigové byla zlatobílá **Buntí**, narozená 3. října 1922, kterou dostala jako vzácný děkovný dárek od tibetského obchodníka za operaci, kterou zachránila život jeho manželce. O rok později získala psa **Rajah** a z jejich spojení se 25. prosince 1924 narodil v Indii první vrh chovu organizovaného podle evropských měřítek. Další jedinci, kteří stáli u počátků evropského chovu a které dr. Greigová získala, byli např. bílý pes **Thoombay of Ladkok** (nar. 1927), pocházející z tibetského klášterního chovu, fena **Gyantse** (nar. 1928), dovezená z Indie, sourozenci z tibetského "přírodního" chovu (tedy od nomádkých pastevců) narození v r. 1930 – fena **Yukshee of Lamleh** a pes **Miggo Gomba**, dále fena **Puck of Lamleh** z tibetského chovu.

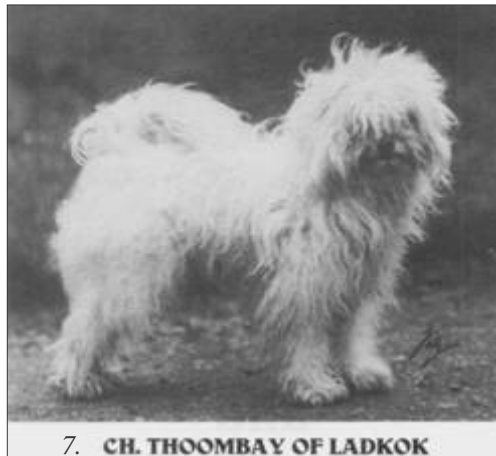
6. Dr. Agnes Greig se dvěma ze svých tibetských teriérů

Do roku 1931 byly problémy s formálním zařazením tibetského teriéra. Byl totiž napřed v Indii a pak i v Británii zaevidován do plemenné knihy jako "Lhasa Terrier" a nerozlišován od menšího lhasa apso, přestože dr. Greigová poukazovala na to, že jde o dvě odlišné formy. Teprve roku 1931

dostal tibetčan definitivně své dnešní pojmenování a chovy lhasa apso a tibetského teriéra byly i po formální stránce vedení plemenné knihy striktně rozděleny.

V tomto období byla dr. Greigová jedinou chovatelkou TT. V rodokmenech z této doby můžeme ovšem kromě názvu její chovatelské stanice "Lamleh" najít i jiné názvy, které ovšem označují v podstatě tentýž chov. Jde zejména o jména **Ladkok** a **Latmah**, což jsou jména chovatelských stanic rodinných příbuzných dr. Greigové, kteří chovali spolu s ní.

Jsou zprávy o tom, že v roce 1937 bylo několik tibetčanů od dr. Greigové vyvezeno do Itálie a v roce 1939 do Dánska. Dalšími zeměmi byly údajně Holandsko, ale i Persie a Indie. V těchto zemích ovšem chov tibetských teriérů za druhé světové války zanikl.

7. CH. THOOMBAY OF LADKOK

8. CH. JANA OF LAMLEH

Rozšíření do Německa

V roce 1939 byly z Velké Británie importovány do Německa dvě feny. Tyto feny, **Zosmi of Ladkok** a **Loki of Ladkok** od dr. Greigové získala paní Erica Bruns z Berlína již nakryté, ale vrh měla pouze Zosmi. Na svět tak přišly dvě fenky **Bella** a **Bolle von Tiergartenbrück** (otcem byl Chandra of Ladkok), které se staly spolu s Loki a Zosmi základem takzvané staré německé linie. Krátce nato propuknutá druhá světová válka bohužel znemožnila dovézt také krycího psa, jak bylo plánováno. Paní Bruns měla štěstí, že pro další chov mohla použít psa ze severní Itálie, který se jmenoval **Dyck – Tava Fiorini** (nar. 1941) a jehož rodiče byli dovezeni z Tibetu. Nebyl ideálního typu a měřil 45 cm, ale jeho potomstvo, zejména s Loki, se stalo základem pro další chov. Kvůli úzké chovatelské základně se dále používal inbreeding. Nadějně se rozvíjející chov bohužel tragicky ukončily boje v Berlíně v květnu 1945, kdy paní Bruns spolu se všemi svými zvířaty zahynula.

9. Esko von Lindenhaus
(na fotografii 12-letý)

Je obdivuhodné a svědčí o lásce a nadšení chovatelů, že se podařilo za celé nesmírně těžké období války chov v Německu udržet. Pokračování staré německé linie zajistila zvířata od paní Bruns, která byla v rukou jiných majitelů. Další rozvoj plemene v Německu byl pak po dlouhá léta spojen se jménem Mary Täuber (von Potala). Bylo jasné, že je zapotřebí nová nepřibuzná krev. Opět zasáhla šťastná náhoda. Dr. Täuber, která znala dobře rusky, se dostala do kontaktu se sovětským důstojníkem, který vlastnil psa velmi pěkného typu jménem **R'Apso**, který byl odchován na Kavkaze z tibetských rodičů. Těsně po válce přišly od

dr. Greigové rovněž dvě feny **Turna of Latmah** a **Honey of Lamleh**. Po válce se vyvíjely anglická a německá linie nadále nezávisle na sobě.

V období 50. a 60. let nastal v Německu v chovu tibetských teriérů zásadní problém. V tomto období stoupala popularita tibeťanů a to vedlo zároveň k inflaci, která takovou popularitu velmi často provází. Objevilo se několik zvířat pochybného původu, údajně importů ze země původu nebo jejich přímých potomků, kteří ale v typu neodpovídali skutečnému charakteru tibetského teriéra. Bohužel bývali tyto psi uznáni a zapsáni do plemenné knihy a v některých případech byli dokonce úspěšní na výstavách, protože tibeťan byl chápán podle svého jména jako teriér, byl v Německu kynologickými funkcionáři zařazen do klubu teriérů (Klub für Terrier) a specialisty na teriéry rovněž na výstavách posuzován. Mezi skutečnými znalci a chovateli plemene to vyvolávalo odpor, ale trvalo dlouhou dobu, než se podařila náprava. Daní za tyto spory byl pokles obliby tibeťana i zhoršení úrovně jeho genofondu v Německu.

Ve snaze rehabilitovat tibeťana jako plemeno a prosadit chov pod vedením skutečných specialistů založili chovatelé v Německu v roce 1967 Internationaler Klub für Tibetische Hunderassen (KTR). V dalších letech se postupně podařilo jedince s pochybným původem z chovu eliminovat, takže dnes již v rodokmenech německého chovu vůbec nefiguruje.

10. Ch. Esco vom Riedsee
(na fotografii jako štěně)

Poválečné období v Británii

V Anglii dr. Greigová vyvinula velké úsilí, aby své psy udržela i přes těžké období války, což při přidělovém systému dlouho izolované Británie nebyla žádná maličkost. Dr. Greigová měla přesnou představu, co tibeťan být musí a co být nesmí. V poválečné době do chovu Lamleh zasáhlo několik nových psů, kteří byli přivezeni krajany navracejícími se z Indie. Byli to například psi **Boochak Ali** (1939) a **Chang of Ormsby** (1949) a feny **Platinum Blonde** (1938) a **Audrey of Carolina** (1946).

11. CH. TROJAN KYNOS

Všechno šlo s chovem dr. Greigové dobře až do roku 1953, kdy byl v liverpoolských docích policíí odchycen černošedý huňatý pes. Byl "adoptován" policistou Johnem Downey, který choval v té době pointry ve své chovatelské stanici **Luneville**. Nový příchozí byl pojmenován Dusky a pod oficiálním jménem **Trojan Kynos** byl uznán Kennel Clubem za pravého tibetského teriéra. Manželé Downeyovi se potom zúčastňovali s tímto psem výstav.

Dr. Greigová byla ostře zaměřena proti Duskyho původu.

Downeyovi získali ještě fenu, jejímž otcem byl zlatý pes z chovu dr. Greigové **Pa-Sang of Lamleh**, matkou další fena neznámého původu, **Princess Chan**. S touto fenou **Luneville Princess**

Aureus začali Downeyovi chovat tibetské teriéry, což znamenalo počátek Luneville-linie. Zakládající pár samozřejmě nebyl pro vznik samostatné linie dostačující, a tak byli k chovu používáni i další jedinci z linie Lamleh. Hlavní význam však měl intenzivní inbreeding na zakládající pár, a zejména pak na vnuka Trojana Kynose, 33-násobného držitele C.C., **Ch. Luneville Prince Khan**.

12. CH. LUNEVILLE PRINCE KHAN

To, co se začalo dít na výstavách tibetských teriérů, nepřispívalo vůbec k tomu, aby se napjaté vzájemné vztahy zlepšily. Luneville byli rychleji vyspělí než Lamleh, měli úpravnější vzhled a získávali všechny ceny. Brzo se proto zájem většiny chovatelů soustředil na linii Luneville a Lamleh se dostávali do pozadí.

Tak vznikl mezi dr. Greigovou a novými chovateli trpký spor. Oni chovali podle ní psy, kteří s pravými tibetskými teriéry neměli nic společného. Ona měla přece své psy dovezené pouze z Asie, kde psi vedli tvrdý život mezi nomády s jaky a ovceci, nebo poněkud příjemnější v kláštěrech u mnichů, a kde byli vážení pro svou mrštnost, vytrvalost a svůj charakter, a ne jen pro svou pěknou dlouhou srst.

Celý spor se vyhrotil až natolik, že došlo i k organizačnímu rozštěpení a kromě Tibetan Terrier Clubu, který vznikl v roce 1957 po rozpadu původní Tibetan Terrier Breeds Association (1934-1957) a kde měla hlavní slovo nekompromisní dr. Greigová, vznikl v říjnu 1967 nový svaz Tibetan Terrier Association. Tibetan Terrier Club však měl velmi málo členů z řad aktivních chovatelů a po smrti dr. Greigové zanikl.

Morální opora přišla dr. Greigové ze Spojených států v osobě Alice Murphy. Paní Murphy získala r. 1956 štěně z Lamleh-linie a na jaře 1957 odchovala první vrh. Navázala s dr. Greigovou velmi přátelské vztahy a tak se do Ameriky v průběhu času dostalo více vynikajících jedinců Lamleh a stali se tam základem nové linie, **Lamleh of Kalai**. Tato linie byla chována paní Murphy podle její vlastní zcela přesné představy a spojila původní "přírodní" podstatu a vzhled tibetana s typem psa, který byl úspěšný také ve výstavním kruhu a byl mimo to nekomplikovaným společenským psem. Paní Murphy úspěšně chovala tibetské teriéry až do své smrti v březnu 1976 a na americkém kontinentě našla její linie mnoho kvalitních pokračovatelů.

13. Vítězové Crufts 1959
Madam of Lamleh Puck of Lamleh

Expanze do dalších zemí

Kolem roku 1970 existovaly tedy čtyři krevní linie tibetských teriérů – Lamleh, Luneville, Lamleh of Kalai a stará německá linie (která se rozšířila zejména do Rakouska, Švýcarska a Skandinávie.)

V roce 1958 přišli tři Lamleh, v šedesátých a sedmdesátých letech pak několik dalších, do Švédska a byli tam dále chováni částečně jako praví Lamleh, čímž vznikla švédská větev této linie, a částečně byli zkříženi se starou německou linií.

Se zvyšujícím se věkem a zhoršujícím se zdravím bylo pro dr. Greigovou stále těžší se o své psy dobře starat. To bylo hlavní příčinou toho, že po její smrti v prosinci 1972 zbylo v Anglii jen velmi málo čistých Lamleh. Chov dr. Greigové převzali manželé Beasleyovi, kteří pomáhali občas dr. Greigové v chovu. Podle pravidel Kennel Clubu se muselo jméno chovatelské stanice změnit a přesmyčkou tak vzniklo jméno Lehlam.

V sedmdesátých letech bylo několik Lehlams vyvezeno do Ameriky, takže dnešní američtí Lamleh jsou kombinací Lamleh of Kalai paní Murphy a pozdějších importů Lehlam. (Většina amerických Lamleh, kteří byli v posledních letech importováni do Evropy, má tento smíšený původ.)

14. Ch. Araki Hank the Yank
Vítěz Cruft's 1993

Šedesátá, sedmdesátá a většina osmdesátých let byla na evropském kontinentě zcela ve znamení Luneville-linie, která se postupně rozšířila prakticky do všech zemí. Zejména 60. léta znamenala v západním světě velký růst popularity tibetského teriéra. V 70. letech se tibeťané rozšířili prakticky do všech zemí západní Evropy. V roce 1972 byli první tibeťané importováni do Československa, které tak bylo první z východoevropských zemí, kde se tibeťané chovali. Jsou také zprávy o tom, že se tibeťané chovali v Sovětském svazu, pro špatnou organizovanost tamního chovu se však nedaří získat žádné bližší informace.

Rozvoji popularity Luneville-linie prakticky padla za oběť stará německá linie, která byla zejména v sedmdesátých letech spojována intenzivně s Luneville a jako samostatná linie se dnes již nechová.

Zatím zřejmě posledním zaregistrovaným tibeťanem importovaným do Evropy ze země původu byl zlatý pes Ladakh Djouley, narozený roku 1972 v Nepálu. Jeho majitelem byl francouzský chovatel Thomas Caldwell (de Makalu). Tento pes dosáhl titul šampion a byl ve Francii používán v chovu v kombinaci s fenami linie Luneville. Část francouzských jedinců ho má ve svých rodokmenech, dnes již ovšem až v páté a dalších generacích.

V současné době patří zejména v západní Evropě tibeťan mezi velmi populární společenská plemena, což ukazuje i jeho zastoupení na důležitých výstavách. Již na světové výstavě v Dortmundu roku 1991 bylo přihlášeno více než 100 tibeťanů, na britské Cruft's v roce 1993 kolem 160. Na světové výstavě opět v Dortmundu v roce 2003 bylo již přihlášeno 170 tibetských teriérů a byli tak zde nejpočetnějším plemenem 9. skupiny F.C.I. V Německu se v posledních letech každoročně zapisuje do plemenných knih přes 100 vrhů a početně jsou zastoupeni ve většině evropských zemí, především pak ve Velké Británii, Švédsku a Finsku, ale i v Beneluxu a Francii. Ze střední a východní Evropy mají pokročilejší chov kromě České republiky rovněž Rakousko a Maďarsko. Tradiční, i když málopočetný chov má Slovenská republika. Rozvíjí se chov ve Slovinsku, v počátcích je chov v Chorvatsku, značně se v posledních letech rozvíjí zájem o tibetské teriéry v Polsku.

15. Ch. Laiko from the Good Health
Světový vítěz v Dortmundu 1991

16. Ch. Indra Lu-Khang du Clan de Lis
Světová vítězka mladých v Bernu 1994

Návrat Lamleh v devadesátých letech

V posledních letech se především v evropském chovu zaznamenává velký rozmach linie Lamleh, která byla ve své čisté podobě v sedmdesátých a osmdesátých letech téměř zapomenuta. V Anglii se, i když sporadicky, chovala nepřetržitě, od konce padesátých let pak také v USA a ve Švédsku, v kontinentální Evropě se ale objevili Lamleh poprvé od konce druhé světové války až v roce 1982 v holandské chovatelské stanici Thala. Mnoho evropských chovatelů a majitelů tibetánů již tehdy ani nevědělo, co to Lamleh-linie je.

V Anglii měla zásluhu na udržení této krevní linie Angela Mulliner (Anjuman), chovatelka a známá specialista na historii tibetánů. Držela památku Lamleh v úctě a povzbuzovala různé milovníky plemene v Británii, Švédsku a později v Holandsku k chovu Lamleh.

17. Zástupkyně Lamleh začátku 90. let
Ch. A-Mas Ma-Ha-Ni-La of Tseman

Nejprve byli Lamleh importováni do Holandska a do Německa, odtud se postupně ve druhé polovině osmdesátých let rozšiřovali i do dalších zemí. Přicházeli nejprve ze Švédska, později z Británie a z Ameriky.

S návratem Lamleh je spojena rovněž intenzivní šlechtitelská práce nadšenců pro tuto linii, s cílem upevnit typ i povahu jedinců Lamleh a zkultivovat jejich někdy až příliš "přírodní" podstatu tak, aby mohli být nejenom výjimečnými a originálními psy z exotického a tajemného Tibetu, ale i psy úspěšnými ve tvrdé konkurenci velkých výstav a zároveň nekomplikovanými rodinnými psy. Lze říci, že za ty přibližně dvě desetky let od "návratu Lamleh" na výsluní zájmu udělali chovatelé veliký pokrok.

Dnes, na začátku třetího milénia, lze téměř říci, že Lamleh vítězně táhnou světem. Po celém světě se zvyšuje počet chovatelů, kteří ve svých chovatelských programech proklamují, že se zaměřují výhradně na linii Lamleh. Zdůrazňují to i tím, že přízvisko "Lamleh" se stává součástí jmen odchovů štěňat této linie v nejrůznějších zemích.

Na světové výstavě v Dortmundu v roce 2003, kde bylo přihlášeno 170 tibetánů, dobré dvě třetiny předvedených tibetánů měly ve svém rodokmenu alespoň polovinu krve Lamleh a řada špičkových jedinců, stojících v kruzích na prvních pořadích, byli čistí Lamleh.

Odkud přišel tento obnovený zájem?

Prvním důvodem je přání chovat "čisté" tibetské teriéry, tedy linie, založené prokazatelně pouze na psech importovaných z Tibetu a přilehlých oblastí, bez přimíšení krve neznámého původu.

Dalším důvodem, s prvním úzce souvisejícím, je přání vrátit se k původnímu typu tibetského teriéra, jak je například popisován Angelou Mulliner: "Pravlast tibetského teriéra vyžaduje na psech velmi vysoký standard výkonu: maximální výkon při skrovné stravě. S tímto

18. Legendární Ch. Tamar Kosi of Silgarhi
(mj. Světová vítězka 1995), kterou má ve svém rodokmenu řada současných úspěšných představitelů linie Lamleh po celém světě

přizpůsobením je spojena i odpovídající velikost. Tibeťan je výtvozem této nehostinné země a nejen souborem sympatických vlastností. Důsledkem (vlastně jakýmsi "vedlejším produktem") nezbytné vytrvalosti a mrštnosti, výhradně založené na pevné konstituci, je také pes velké krásy. Není to ale krása, která je dělala užitečnými a umožnila jim přežít."

Třetí příčinou, proč mnozí chovatelé začali volit Lamleh, byla zkušenost, že úzká genetická základna, na které byli založeni Luneville a která byla stále prohlubována v dalších generacích chovu, zřejmě měla za následek rozšiřující se dědičné oční choroby.

Import Lamleh jistě přinesl nové cenné geny do chovné základny. Například u čistých Lamleh nebyl zaznamenán prakticky žádný případ onemocnění dědičné luxace oční čočky. V zájmu objektivity je však nutné říci, že další dědičná oční nemoc, progresivní retinální atrofie, se u nich sporadicky objevuje stejně jako u ostatních linií.

Lamleh jsou prostě jiní – ve vzhledu, v povaze i v době, kterou potřebují k úplnému dospění. Srst Lamleh se vyvíjí pomaleji, a jsou to většinou starší, zralejší Lamleh, kteří vypadají ve výstavním kruhu opravdu dobře. Lamleh nejsou rychle dospělí, také jejich kostra potřebuje více času k úplnému zformování. Naproti tomu jsou často ve srovnání s Luneville elegantnější, kompaktnější, dynamičtější. Nemívají tolik tendencí k vážnějším vadám správného typu, jakými jsou zejména hrubší typ, prodlužování postavy, delší slabší čenich, vysoko nasazené hlezno, špatně položené lopatky a strmější zaúhlení. Jejich pohyb je obvykle lehký a vydatný, se správným odpichem. V chovu Lamleh je však třeba klást důraz na eliminaci nejčastějších problémů, tedy jednak méně kvalitní srsti některých jedinců a dále na to, aby elegantní a lehčeji stavěná kostra nepřešla do slabého typu s málo prostorným hrudníkem a se slabší hlavou.

19. Ch. *Silgarhi Varius* (*1989), jeden z nejpoužívanějších plemenků Německa, byl původem britsko-americký Lamleh

20. Ch. *Xam-ba Lamleh von Nama-schu* (*1996)

Podíváme-li se na nástup Lamleh z odstupu a realisticky, je třeba přiznat, že jako každá móda má svá úskalí. Na jedné straně ho provází nebyvalý rozvoj zájmu o tibetské teriéry, kteří se v řadě zemí stali vysloveně populárním plemenem. Na druhé straně bohužel někdy vede k opouštění některých tradičních linií nebo jejich větví, a jednotlivé populace se natolik globálně promíchávají, že paradoxně může hrozit nebezpečné zúžení chovatelské základny. Například v Německu je trend takový, že tak jako dříve neexistovali v chovu praví Lamleh, půjde-li vše dál jako dosud, bude problém najít "pravé" Luneville. Navíc dochází k názorovému rozštěpení zastánců "Lamleh" a "Nelamleh" mezi chovateli, provázenému v některých případech trpkými a podle mého názoru zcela zbytečnými spory.

Základem chovu by totiž neměl být sektářský příklon buď k Lamleh nebo k Luneville, ale snaha chovat typické, geneticky zdravé tibeťany s dobrou povahou, v dostatečně široké variabilitě vzájemně nepříbuzných populací.

Mnoho chovatelů získalo zkušenost, že nejzajímavější je zřejmě využívat pro chov takové potomstvo, které bude v sobě spojovat přednosti obou linií – tedy na jedné straně správný elegantní, statný a sportovní typ s krásnou hlavou s typickým tibetským výrazem, s perfektním pružným prostorným pohybem, což vše prosazují Lamleh i ve smíšených odchovech, na druhé straně úpravnost celkového vzhledu v hledisku srsti, která je typická pro kvalitní představitele Luneville. Úspěchy takovýchto "zkřížených" tibetánů na nejprestižnějších výstavách po celém světě jim dávají za pravdu.

* * *

*21. Dva úspěšní zástupci amerických Lamleh, importovaní na konci 80. let do Holandska:
Vlevo fena Ch. Sheydon's Gi-Lin's Gar-ma, vpravo pes Ch. Su-Khyi Just-Whistle
(na fotografii jako vítězové Amsterdamu 1990)*

Tibetští teriéři v České republice

Počátky (1972 - 1986)

Prvními tibetany, zapsanými do české plemenné knihy v roce 1972, byly dvě feny, importované do chovu Al-Erak manželů Karelových z Golčova Jeníkova. Šlo o feny **Punn von Geigenbühel** z Rakouska a **Ma-Do-Meh Etawa** ze západního Německa. Krátce na to byl manželé Karelovými zapsán ještě pes **Sjellebros Dykhor** z Dánska.

Feny Punn a Etawa byly blíže příbuzné – otcem obou byl anglický pes Luneville Prince Kuiju a jejich matky Nesa a Nara von Geigenbühel byly sestry, pocházející ze staré německé linie.

Etawa měla bohužel u nás jen jeden vrh, a to "D" vrh Al-Erak, narozený 27. ledna 1974. Šlo o úplně první vrh tibetských teriérů v Československu. Poté byla prodána do Maďarska, kde byla prvním tibetanem zapsaným v maďarské plemenné knize. V Maďarsku měla údajně další vrh, ten ale nebyl zaregistrován v plemenné knize, takže druhým tibetským teriérem zapsaným v Maďarsku byla až roku 1986 česká fena Areta ze Strže, která se tak stala zakladatelkou maďarského chovu.

22. Dykhor (vlevo) a Punn, fotografie z r. 1975

Zakládajícím párem českého chovu v pravém slova smyslu se stali Ch. Sjellebros Dykhor a Punn von Geigenbühel, kteří měli spolu v letech 1974–1981 osm vrhů.

V dalších letech bylo dovezeno několik dalších jedinců. V roce 1976 to byli psi **Ryttergardens Chabo-Chan** a **Ryttergardens Chimaer** od dánské chovatelky Jette Hansen. Ani jeden z těchto psů však do chovu nezasáhl.

Rovněž z chovu paní Hansen byla dovezena roku 1978 tříletá černobílá fena **Ryttergardens Shakti**, která měla předtím již štěňata u své chovatelky, takže její jméno můžeme najít i v některých západoevropských rodokmenech.

Atraktivita tibetského teriéra i jeho tehdejší vzácnost u nás vedla ke zvýšenému zájmu o chov a tak byla snaha dovést nové jedince, kteří by rozšířili chovnou základnu a umožnili další rozvoj plemene. Československo však bylo zemí izolovanou ve východním bloku a kontakty se zeměmi s rozvinutým chovem tibetanů byly velmi problematické. Nejjednodušší možností bylo dovést tibetského teriéra z další východoevropské země, kde se chovali, tedy z Východního Německa.

23. Ryttergardens Chimaer (*1975)

Bohužel byl chov tehdy v rukou příležitostných chovatelů, kteří se příliš nezajímali o předky svých importů a tedy také o možnost dostatečně kvalitní variability v dalších generacích. Proto všichni tři tehdy dovezení jedinci z DDR, černošedý pes **Fyan von Potala** (import 1982), černošedý pes **Gorys von Potala** a bíločerná fena **Gyra von Potala** (importy 1981) byli vlastními sourozenci. Navíc byli vzdáleněji příbuzní s Dykhorem, takže konečným důsledkem nebylo dostatečné rozšíření chovné

základny. Podíváme-li se podrobněji na rodokmen Fyana, Goryse a Gyry, vidíme, že šlo o kombinaci Luneville se starou německou linií.

24. Ch. Sjellebros Dykhor (*1972)

První, *zakládající větví* našeho chovu byly odchovy **Al-Erak**, tedy potomci Dykhora a Punn. Pokud můžeme soudit ze znalosti jedinců tohoto chovu i z dochovaných fotografií, šlo o exteriérově celkem vyrovnané jedince. Ačkoliv oba rodiče byli tmaví, častá byla u Al-Eraků sobolí barva v dobré kvalitě, hustotě i délce. Al-Erakové byli dosti robustní, s výraznou hlavou.

Další větví staršího českého chovu byli potomci feny Ryttergardens Shakti se psem Fat Al-Erak v chov. stanici **Ar-Schak**. Shakti byla bohužel příbuzná s Fatovým otcem Dykhorem, takže česká populace tibetčanů se začínala točit v začarovaném kruhu inbreedingu. Shakti byla velmi drobná (33 cm) a rovněž její potomstvo bylo při spodní hranici jejího standardu. Ze Shaktiných dětí do dalšího chovu zasáhly Aida a Bora Ar-Schak.

Třetí větví bylo potomstvo sourozenců Fyana, Goryse a Gyry von Potala, kteří byli spojováni v první generaci s Al-Eraky. V první řadě šlo o potomky jedinců pocházejících z chovatelských stanic "**Wo-Čan**" a "**z Černé cesty**".

Všechny tyto tři větve, které chovatelé různě víceméně náhodně spojovali, bývají mezi českými chovateli označovány společným názvem "*stará linie*".

25. Gyra von Potala (*1980)

26. Tibetští teriéři v chovatelské stanici Wo-Čan: Fyan von Potala, Kytty Al-Erak, Jenny al-Erak

V českém chovu se bohužel od začátku osmdesátých let začala postupně projevovat dost značná typová nevyrovnanost. Nad některými vadami oproti standardu se nikdo nepozastavoval a dokonce začaly být považovány za běžné a pro plemeno typické. Na výstavách dostávali občas i jedinci s vážnějšími vadami typu výborná ocenění a tituly. Vzhledem k izolovanosti tehdejšího socialistického Československa a nemožnosti srovnávání se zahraničím žili pak tehdejší chovatelé v domněnku, že mají špičkové jedince. Chov byl v této době bohužel poznamenán nesystematičností, chyběla propagace i objektivní hodnocení.

Daleko horší než exteriérové nedostatky bylo však to, že se před polovinou osmdesátých let začaly v české populaci tibetských teriérů objevovat příznaky oslabení konstituce a zdravotní problémy jako důsledek inbreedingové deprese. Bylo jasné, že bez přílivu nové krve nelze v chovu pokračovat.

Aby však čtenář nezískal dojem, že žádný jedinec z tehdejší doby nebyl kvalitní, je nutné poznamenat, že i tehdy se objevili výstavně velmi úspěšní psi. Celkově lze říci, že psi z této populace byli kvalitnější než feny. Například psi **Caesar z Černé cesty** a **Bauchi Su-Lan-Šela** získali dokonce titul Mezinárodní šampion.

* * *

27. Ch. Caesar z Černé cesty (*1984)

28. Ch. Bauchi Su-Lan-Šela (*1984)

29. Ch. Kim Al-Erak (*1981)

30. Ch. Catrin Wo-Čan (*1982)

Hledání (1983 – 1990)

V roce 1983 byla do plemenné knihy zapsána fena, která měla stát na začátku nového období chovu tibetských teriérů u nás. Byla to třibarevná fena **Tiara-Su Gondlah**, importovaná z Belgie Evou Labudovou (chov. stanice Ananda). Fenka byla svým rodokmenem spojením Luneville-linie se starou německou linií kombinovanou s Lamleh. Kladným momentem bylo to, že Gondlah byla v podstatě nepříbuzná se zdejšími odchovy.

Gondlah měla v letech 1983 – 1986 tři vrhy s **Ch. Fatim Al-Erak**. Toto spojení přineslo v první generaci dobrý výsledek – typické, vyrovnané potomstvo kvalitního exteriéru (čtyři psi získali titul Interchampion). Ve čtvrtém vrhu zvolila chovatelka metodu incestu – Gondlah byla nakrytá svým synem **Ch. Aran Ananda**. Pes **Daulagiri Ananda** z tohoto spojení se později stal zakládajícím psem slovenského chovu u Jany Juhásové (Bambabibi).

Bylo jasné, že úzká chovná základna u nás nedovoluje kvalitní pokračování nově vznikající linie, založené na potomcích Gondlah a Fatima. Protože měla zájem o upevnění krve chovu Tiara-Su, importovala paní Labudová roku 1986 černého psa s bílými znaky, **Tiara-Su Jiggitai**. V roce 1987 dovezla ještě černého psa **Tiara-Su Jogi**, původně údajně jen nakrátko zapůjčeného na krytí, později zde ale setrvalého několik let. Tito dva psi byli polovičními bratry – jejich společnou matkou byla Tiara-Su Bira. Tak byla bohužel opět poněkud zúžena variabilita chovné základny v dalších generacích, neboť navíc většina fen, které tito psi kryli, pocházela z chovu Ananda, byly to tedy vlastní sestry.

V roce 1986 začínají jedinci z "*belgické linie*" zasahovat do chovu, což se příznivě projevuje ve zlepšení konstituce populace jako celku.

V období druhé poloviny osmdesátých let zároveň s rozvojem "*belgické linie*" končí chovnost většiny tibeťanů z prvních generací tzv. "*staré linie*" a zaniká většina chovatelských stanic z této doby.

Z aktivního chovu tak prakticky zcela zmizeli potomci Ryttergardens Shakti, na ústupu byla i větev potalovská. V této době však zároveň vzrůstá zájem nové generace chovatelů a majitelů tibetských teriérů, kteří se začínají snažit o vznik systematického chovu, založeného na znalosti krevních linií i problematiky geneticky podmíněných znaků plemene, s využitím zkušeností ze zahraničí.

Působení Gondlah, Jiggitaie a Jogiho přineslo prolomení kritického stavu, který v chovu v polovině osmdesátých let byl, a jejich potomci, zvláště feny, znamenali slušný základ pro další chovatelskou činnost s cílem srovnání naší úrovně se zahraničím. Bylo však zřejmé, že jsou nutné nové importy a zahraniční krytí, aby se chov nedostal znovu do slepé uličky úzké příbuznosti.

31. Tiara-Su Gondlah (*1982)

32. Ch. Fatim Al-Erak (*1975)

* * *

33. Ch. Aran Ananda (*1983)

34. Ayala Ananda (*1983)

35. Ch. Cyrham Ananda (*1986)

36. Ch. Cathley Ananda (*1986)

37. Budhidea Ananda

38. Aranka Sadhana (*1987)

39. Ch. Chyla von Tanakura (*1987)

V roce 1987, v době kdy nás stále ještě svírala "železná opona" a navázání chovatelských kontaktů s některou zemí s kvalitním chovem tibetských teriérů bylo téměř nemožné, k nám byla Evou Pravdovou do její chovatelské stanice Bodjul CS (od roku 1994 Tashi-Bodjul) dovezena z DDR fena **Chyla von Tanakura**.

Rodokmen této třibarevné fenky dokládá, že i východní Němci poznali, že setrvání chovu pouze na staré linii založené u nich na odchovech prvních generací "von Potala" není možné, a oživovali chov novými importy. Prarodiče Chyly pocházeli z anglických, západoněmeckých a skandinávských chovů novějších větví linie Luneville. Chyla byla výstavně velmi úspěšná a ve své době neměla u nás

ani ve východní Evropě důstojnou konkurenci, což ukazuje mimo jiné jejich deset CACIB. Dnes s časovým odstupem lze říci, že také chovatelsky bylo její působení v českém chovu výrazné a přestože odchovala pouze tři vrhy, lze ji považovat za nejvýraznější postavu mezi českými tibetskými teriéry osmdesátých let.

* * *

40. Annapurna Bodjul (*1988)

41. Bentej Sadhana (*1989)

42. Ch. Alydsher Hanelan (*1990)

Nové šance aneb z devadesátých let do nového tisíciletí

Hraničním datem se stal rok 1990, kdy po pádu komunismu vznikly zcela nové možnosti v chovu. Konečně se otevřely hranice a mnozí chovatelé navázali intenzivnější styky s rozvinutými západními chovy, začali se utkávat s kvalitní konkurencí na zahraničních výstavách a pronikalo k nám tak množství cenných informací. Někteří naši chovatelé se postupně stali členy renomovaných západoevropských klubů a tak se český chov tibetských teriérů zapojil do mezinárodního dění.

43. Ch. Dschowo Lamleh von Nama-schu (*1991)

V roce 1990 vznikl první samostatný český klub Tibetan Terrier Club ČR (TTC CZ). Hlavní organizační zásadou klubu bylo od začátku právo na volnost chovatelských plánů jednotlivých chovatelů, jehož mantinely jsou ovšem dány především řády Mezinárodní kynologické federace (F.C.I.), Českomoravské kynologické unie (ČMKU) a **základním krédem klubu**, kterým je především dobrý zdravotní stav populace našich psů.

Přestože je tibetský teriér odolný a vitální pes, který netrpí žádnými specifickými zdravotními problémy jako některá vysoce prošlechtěná plemena, rozhodli jsme se v klubu provádět preventivní systematickou kontrolu dědičných onemocnění, běžně se vyskytujících téměř u všech plemen psů a proto bohužel často podceňovaných. TTC zavedl hned v roce 1990 povinné vyšetřování chovných jedinců na **dysplasii kyčelních kloubů (HD)** a v r. 1995 povinnost pravidelných **kontrol očního pozadí**.

Tibetský teriér byl tak prvním společenským plemenem v České republice, u něhož se vyšetření HD prováděla, a úplně prvním plemenem v ČR, u něhož se systematicky u chovných jedinců začaly provádět kontroly očí.

Toto pro některé chovatele nepříliš populární opatření však bylo jednoznačně výborným preventivním krokem, jehož přínos se ukázal v dalších letech. Naštěstí pouze ojedinělý výskyt postižených jedinců a jejich brzké zjištění zabránilo většímu rozšíření dědičných onemocnění u našich tibetských teriérů, které by pak muselo být řešeno radikálními chovatelskými opatřeními, jaká jsou dnes nutná u některých jiných plemen, kde došlo k podcenění zdravotních kontrol a následně k velkému výskytu vážných dědičných nemocí.

Zanedbatelný není ani fakt, že zavedení kontrol zdraví populace napomohlo českému klubu ke získání mezinárodního renomé. Čeští chovatelé se začali účastnit světových kongresů chovatelů tibetských teriérů, pořádaných od roku 1989 každý druhý rok vždy v jiné zemi. Mezinárodní kontakty se již neomezují pouze na importy do České republiky, ale vysokou úroveň českých odchovů prokazují i některé exporty od nás do zahraničních chovatelských stanic.

Český chov tibetských teriérů se od roku 1990 intenzivně rozvíjel. Spolu s novými možnostmi ovšem zákonitě docházelo i k oddělování chovných plánů jednotlivých chovatelů a ke vzniku na sobě do značné míry nezávislých chovů, založených na různých krevních liniích. V devadesátých letech se uskutečnila celá řada zajímavých importů a zahraničních krytí. Není možné vyjmenovat všechny psy a feny, kteří ve své době byli významnými výstavními či chovatelskými "hvězdami". Jak už to tak bývá, některé z chovatelských počinů byly od počátku ve středu zájmu jak výstavně, tak chovatelsky, jiné ne. Teprve

44. Ch. Dschowo's Chandu (*1996)

čas však prověřil, které z importů nebo zahraničních krytí, spojených s velkými očekáváními, byly opravdu úspěšné a které později upadly do zapomnění.

Již od počátku devadesátých let se část českých chovatelů snažila navázat na trend celosvětového rozvoje zájmu o linii Lamleh. Prvním představitelem této linie importovaným do České republiky byl **Dschowo Lamleh von Nama-schu** Simony Vlčkové (Sirdar CS / Sengge). Spolu s **Winnie von Nama-schu**, fenou importovanou ze stejného chovu Janou Matouškovou (Sherpa / Tri-Sherpa), která měla otce z Lamleh linie, dominovali výstavnímu dění u nás zejména v letech 1993-94.

V první polovině devadesátých let bylo uskutečněno i několik zahraničních krytí Lamleh psy – za všechny jmenujme vrh Evy Pravdové, krytý finským psem **Karamain Flying Dutchman**, z něhož se pes **Cchepagme Bodjul** stal slovenským šampionem i hojně používaným plemeníkem a fena **Cchag-la Sämo Bodjul** zasáhla rovněž úspěšně do výstavního dění i do chovu na Slovensku a později i v Německu.

Kolem poloviny devadesátých let byly z Norska importovány dvě úspěšné feny, které se staly základem chovatelské stanice Khatakyhi Soni Pavlíkové. V roce 1995 to byla **Schaka-ta's Lha Yanda** a v roce 1997 pak **Schaka-ta's Ochiva**. Z jejich štěňat stojí za zmínku především vrh po Ochivě a světovém vítězi z roku 2000 **Ch. Char-Su American Sunshine**, z něhož jsou tři štěňata šampiony a fena **Cintayantah Khatakyhi** sklízí úspěchy i v silné konkurenci v zámoří - v září 2002 se stala v necelých dvou letech kanadskou klubovou vítězkou.

V roce 1995 byla Evou Pravdovou (Tashi Bodjul) dovezena z Finska černá fenka **Amox Sissybar**, dnes již legendární Vilička. Zaslouhou mimořádných exteriérových kvalit i výstavnického nadšení své majitelky získala kromě šampionátů několika zemí mimo jiné 21x CACIB, 39x CAC, 23x BOB, vrcholem výstavních úspěchů pak byl titul Šampion šampionů ČR 1999. Kromě nesporných exteriérových kvalit byla Vilda velmi úspěšnou matkou – z jejích jedenadvaceti štěňat se jedenáct stalo šampiony a její potomci úspěšně působí v chovu nejen u nás, ale i v několika jiných zemích.

V devadesátých letech se již u nás tibetský teriér natrvalo zabydlel v řadě tradičně na výstavách hojně a velmi kvalitně zastoupených plemen. Není již výjimkou, když představitel tibetských teriérů postoupí na závěrečných soutěžích do finále ve skupině (Best in group), ale i v boji o vítěze výstavy – Best in Show.

Kromě již výše jmenovaných známých tibeťanů nesmíme zapomenout ani na další populární jména z výstavních kruhů od poloviny devadesátých let k

45. Ch. Winnie von Nama-schu (*1990)

46. Ch. Cchag-la Sämo Bodjul (*1992)

47. Ch. Amox Sissybar (*1994)

48. Ch. Djengis-Khan Tashi Bodjul (*1995)

přelomu tisíciletí. Patří k nim především černý pes po české matce a finském otci **Djengis Khan Tashi Bodjul** z chovu Evy Pravdové a z Německa dovezená a bohužel předčasně uhynulá černobílá fenka **Bi-la von Kachen-Junga** Dagmar Hrdinové (Djomo-Gangkar). Nakrátko se u nás objevil černobílý anglický pes **Roeneeka Voodoo of Alilah**, zapůjčený do chovatelské stanice Sengge Simony Vlčkové. Za zmínku z často frekventovaných jmen stojí také černošedá fena **Anta Witty** Martiny Macháčové (Od Vilzonky), bílý pes **Antao Smon-Lam** Radany Sojkové (Legs-Smon), sobolí pes **Pam Zamirin Everest Pan Jo** z Finska ve společném majetku Dagmar Hrdinové a Evy Pravdové, černý pes **Djigme Khji-Tashi** Barbory Blažejové (Schambala), černá fenka **F'Damma Tashi Bodjul** manželů Žákových (Go-Kar) nebo sobolí fenka **Bcandba-Boshay Khatakhyi** Soni Pavlíkové. Není možné vyjmenovat úplně všechny – ti, na které se nedostalo, nám snad odpustí.

Velmi zajímavý byl pro mnoho českých chovatelů rok 2000. Z Finska byla importována fenka **Pam-Zamirin Fimbu Simone** do chovatelské stanice Djomo Gangkar Dagmar Hrdinové a na podzim tohoto roku se narodila v USA fenka z Lamleh linie **Dscho-Utra U-ti**, která pak v únoru 2001 přibyla k Radaně Sojkové (Legs-Smon). Kromě již zmíněného zahraničního krytí ve vrhu "C" Khatakhyi byl ještě v roce 2000 z Německa do chovatelské stanice Sengge Simony Jemelkové zapůjčen sobolí pes **Ch. Dschowo's Chandu**. Chandu měl u nás a na Slovensku z pěti krytí 27 potomků, z nichž deset se v následujících letech stalo šampiony a působí v chovu u nás i v zahraničí.

Celkové zhodnocení tohoto nejnovějšího období však už musíme nechat budoucnosti...

* * *

49. Ch. Dcho Utra U-ti (*2000)

50. Ch. Djigme Khji-Tashi (*1998)

51. Ch. Cintayantah Khatakhyi (*2000)

52. Ch. Schaka-ta's Ochiva (*1997)

53. Ch. Hinayana Tashi Bodjul(*2000)

Organizace chovatelů tibetských teriérů v České republice

Protože tibetský teriér byl zpočátku příliš vzácným a málo známým plemenem na to, aby pro něj mohl vzniknout samostatný klub, byl centrální kynologickou organizací zařazen do agendy loveckých plemen a plemenná kniha byla vedena v rámci Českého mysliveckého svazu. (zkratka plemenné knihy Člp, čísla zápisu 1/72 – 41/77)

54. Největším dosavadním úspěchem tibetských teriérů v ČR bylo získání titulu Šampion šampionů 1999 pro fenu Amox Sissybar, jejíž majitelkou je Eva Pravdová

Od roku 1977 byl TT zařazen spolu s yorkshirským teriérem do **Klubu neloveckých teriérů**.

Zásadní organizační změnou pro chovatele tibetských teriérů bylo to, že z Klubu neloveckých teriérů na začátku roku 1987 přešli do **Klubu chovatelů psů tibetských plemen**, ke kterým v té době v Československu patřili ještě shih-tzu a lhasa apso. (Tibetští španělé a tibetské dogy se u nás v té době ještě nechovali.)

Po "sametové revoluci" se klub tibetských plemen rozpadl a v roce 1990 vznikl samostatný **Tibetan Terrier Club of the Czech republic**. V chaotické době závažných změn ve společnosti došlo k rozpadu mnoha chovatelských klubů v České republice, a spolu s tím i k rozdělení plemenných knih, nejednotnosti chovatelských podmínek a dalším neblahým důsledkům roztržičnosti. Tomu se naštěstí u tibetských teriérů podařilo zabránit a tibetský teriér zůstal jedním z mála plemen u nás, u něhož se po celou dobu v České republice podařilo udržet chovatele organizované v rámci jediného klubu.

55. Klubová výstava TTC v Soběslavi v r. 2001

Tvar hlavy

Při laickém pohledu by se mohlo zdát, že detaily hlavy tibetského teriéra nejsou příliš důležité, neboť zaniknou v bohatém osrstění. Pravý opak je však pravdou. Správná hlava patří ke správnému tibeťanovi naprosto neodlučně a na "tibetský výraz", který je slovy těžko popsatelný, se klade velký důraz. Celkový vzhled hlavy tibetského teriéra má odrážet jeho povahu – má být ostražitý, s veselým a inteligentním pohledem, vykukujícím zpod bohaté čupřiny přepadající srsti.

Hlava tibetského teriéra má být podle standardu střední délky. Nesmí být příliš široká, příliš hrubá, ale ani příliš jemná, od uší k očím se zlehka zužuje. To je zajišťováno správným tvarem jařmových oblouků po stranách hlavy, které jsou zřetelně prohnuté, nesmí být ale příliš vyboulené. Mezi ušima nesmí být lebka plochá (jako např. u pekinéze) ani kopulovitá ve tvaru jablka. Stop umístěný mezi očima musí být dobře zřetelný, nesmí být ale výrazný (podobný lhasa apso) ani málo zřetelný (připomínající např. kolii). Čenichová partie je silná, s prakticky rovným hřbetem, poměrně tupě zakončená, s dobře vyvinutou spodní čelistí. Správný tvar čenich dodává psu typický "tibetský výraz". Dlouhý, slabší, špičatý čenich a méně vyvinutá spodní čelist jsou hrubé vady, neboť vedou k netypickému vzhledu hlavy.

Standard praví, že délka od oka ke špičce nosu odpovídá délce od oka k základně lebky¹. Protože tento způsob měření je poměrně komplikovaný a málo zažitý, v praxi se častěji využívá měření poměru od špičky čenichu k oku a od oka k týlnímu hrbole. Při takovém způsobu měření je u tibetského teriéra obvyklý poměr přibližně 3:4 až 4:5, přičemž fenky obvykle jsou při spodní hranici tohoto poměru, jejich čenichová partie je tedy poněkud drobnější než u psů.

V této souvislosti je však nutné říci, že exaktní měření se obvykle neprovádějí. Chovatelé i posuzovatelé se spoléhají spíše na vizuální odhad a kladou důraz zejména na typičnost výrazu.

Délka čenichové partie tibeťana má těsnou souvislost se skusem. Upevňování typu tibetského teriéra se správnou hlavou bylo stálým kolísáním mezi snahou prosadit v chovu výhradně nůžkový

normální, standardní hlava

hlava s dolů skloněným hřbetem čenichu, který jí dodává příliš jemný výraz

netypická hlava s dlouhým čenichem, slabší spodní čelistí a nevýrazným stopem

netypicky krátká hlava blízká se lhasa apso, s příliš výrazným stopem

netypicky krátká hlava se slabší spodní čelistí a příliš výrazným stopem

I. Různé typy hlavy tibetského teriéra

¹ Základna lebky (v anglickém originále standardu "base of the skull") je spodní okraj lebeční dutiny a není totožná s týlním hrbolem (angl. occiput) !

skus, což však může vést až k netypickému výrazu hlavy, a snahou o typickou hlavu s "tibetským výrazem", která je ale poměrně často spojena s těsným předkusem.

V současnosti se naštěstí již upustilo od experimentování s výlučným požadavkem nůžkového skusu, protože chovatelé si uvědomili, že naprostá eliminace jiných než nůžkových skusů by plemeni více ublížila než pomohla².

S celkovým tvarem hlavy úzce souvisí i tvar a nasazení ucha. Uši jsou zavěšené přiměřeně vysoko, jsou tvaru "V", velikostí ve správných proporcích k hlavě, tedy nesmí být ani příliš malé ani příliš velké. Nesmí být příliš přilehlé k hlavě ani příliš vzadu nasazené, neboť to pak vyvolává dojem, že je hlava příliš úzká.

Celkový dojem z hlavy tibeťana dotvářejí velké, okrouhlé, co nejtmavší oči, posazené dosti daleko od sebe, s dobře pigmentovanými okraji víček a typickými dlouhými řasami, které chrání oči před přepadající srstí.

56. Samčí hlava s rozhodným, ostražitým a inteligentním výrazem, dobře osrstěná, s lebkou střední délky, ani široká ani hrubá ... typický tibetský teriér. (Hongu Sengge)

² o skusu podrobněji viz další kapitola

Skus a chrup

Správný skus je u tibetského teriéra v podstatě po celou dobu jeho evropského chovu velmi diskutovanou záležitostí. V původním znění standardu bylo zakotveno, že za korektní je třeba považovat nůžkový skus nebo obrácený nůžkový skus (označovaný v češtině jako těsný předkus).

Většina tibeťanů importovaných do Evropy z Tibetu měla údajně těsný předkus, což je mezi plemeny s normálně dlouhou lebkou určitá zvláštnost. Bylo to dáno zřejmě především tím, že v zemi původu se v podstatě nerozlišovali tibetští teriéři a lhasa apso a docházelo k víceméně volnému spojování různých velikostních variant těchto psů. Typ hlavy s poněkud kratší čenichovou partií a předkusem tedy byl dosti upevněn i u větší varianty tibetských apso, zvláště když sami Tibeťané dávali psům s předkusem přednost.

Důležitým chovatelským důvodem pro upřednostňování předkusu bylo to, že při něm je zachován typický "tibetský výraz" hlavy s poměrně tupým, silným čenichem a dobře vyvinutou spodní čelistí, což při nůžkovém skusu může být někdy problém.

57. Tibeťan s těsným předkusem.
Tento mladý pes ukazuje všechny znaky správného "tibetského výrazu".

V chovu organizovaném podle evropských měřítek se obvykle považuje předkus u plemen s normálně dlouhou, nezkrácenou nosní partií za vadu. Proto se zejména britští chovatelé snažili vyšlechtit systematickým výběrem tibetského teriéra s výlučně nůžkovým skusem. Přesto, že se tato snaha ukázala jako nereálná a vedla mimo jiné ke zvýšenému výskytu netypického tvaru hlavy s příliš dlouhým, úzkým čenichem se slabší spodní čelistí, byly nůžky jako jediný povolený typ skusu schváleny na návrh Velké Británie (jakožto patronátní země plemene) na generálním zasedání F.C.I. v Jeruzalémě roku 1987. Proti tomuto rozhodnutí se zvedl široký odpor mezi chovatelskými kluby celé Evropy a tak se naštěstí v roce 1989 standard vrátil k původnímu znění.

Faktem však je, že většina dnešních tibetských teriérů má nůžkový skus, a proto je nutné v chovu stále hlídat typičnost výrazu hlavy chovných jedinců.

Snaha eliminovat z chovu předkus a zároveň poznání, že preference nůžek může vést ke vzniku a upevnění netypické hlavy, vedly chovatele k upřednostňování klešťového skusu, při němž zůstává typický vraz hlavy tibetského teriéra zachován. Tento skus, jakýsi kompromis mezi oběma typy jmenovanými ve standardu, je ale v praxi dosti vzácný a ve starším věku psa se obvykle změní jedním nebo druhým směrem.

Snahy o upevnění nůžkového skusu při zachování typického výrazu hlavy a s tím spojené párování jedinců s různými druhy skusu a nestejnou délkou čelistí byly zřejmě příčinou anomálie, která se občas u tibetského teriéra vyskytne, a sice velkého předkusu. Ten můžeme u tibeťana vidět v podstatě ve dvou variantách. První je

	<i>nůžkový skus</i>	<i>správný skus</i>
	<i>klešťový skus</i>	
	<i>těsný předkus (obrácené nůžky)</i>	
	<i>podkus</i>	<i>vadný skus</i>
	<i>velký předkus</i>	
	<i>velký předkus s vykloněnými spodními řezáky</i>	

II. Typy skusu tibetského teriéra

"klasický" velký předkus, způsobený delší spodní čelistí, přičemž řezáky jsou posazeny korektně kolmo k čelisti. Druhým případem je velký předkus způsobený tzv. alveolárním výklonem spodních řezáků, které jsou vyvráceny směrem ven. Dochází k němu zřejmě nejčastěji při nerovnoměrném vývoji čelistí, kdy u štěněte můžeme zaznamenat těsný předkus s řezáky korektně posazenými kolmo k čelisti. Při růstu jedince, kdy se čelisti vyvíjejí nestejně rychle, pak v již vyvinutém trvalém chrupu vytlačí horní řada řezáků spodní řezáky ven.

Je jasné, že funkčnost chrupu je u jakéhokoliv typu velkého předkusu vážně narušena a proto je třeba jejich výskyt u tibetského teriéra považovat za vážnou vadu.

Řada řezáků má tvořit spolu se špičáky jemnou křivku. Řezáky, posazené se špičáky v rovné řadě jako u malých tibetských plemen lhasa apso a tibetského španěla, jsou považovány za nežádoucí. Chybná je rovněž rozházená řada řezáků, i když v praxi jsou drobnější odchylky, ke kterým dochází zejména ve spodní řadě, tolerovány. (Za takové můžeme považovat například mírně vybočený jeden řezák.)

Počet zubů standard nestanovuje, hovoří pouze o úplném skusu. Za žádoucí se považuje plnochrupost, ve světě ani u nás se ovšem na počet zubů nijak přísně nehledí a řadě špičkových tibetčanů chybějí některé premoláry, aniž by je to nějak výstavně nebo chovatelsky handicapovalo. Vadou je samozřejmě chybění některého řezáku, špičáku nebo velkých stoliček.

58. Správná jemná křivka spodní řady řezáků tibetského teriéra

59. Osmítýdenní štěňata tibetských teriérů jsou už pěkní raubíři...

Tělesný rámec

Standard uvádí, že tibet'an má mít kvadratický formát postavy. Tento zdánlivě jednoznačný pojem je však nutno na tomto místě chápat jen jako víceméně hovorový a poněkud zjednodušující. Jeho nesprávné používání může vést k mylnému chápání správného tělesného formátu tibetského teriéra. Ve standardu je totiž dále přesně řečeno, že kohoutková výška jedince má odpovídat vzdálenosti od špičky lopatky ke kořeni ocasu. Problém pro interpretaci této na první pohled jednoduché formulace může být v tom, že lopatka má špičky dvě – jednou je kohoutek, druhou můžeme nahmatat na předhrudí psa, kde spolu s pažní kostí tvoří ramenní kloub.

Délka psa, která je jedním ze dvou údajů pro stanovení tělesného rámce, se všeobecně u různých plemen obvykle měří dvěma způsoby:

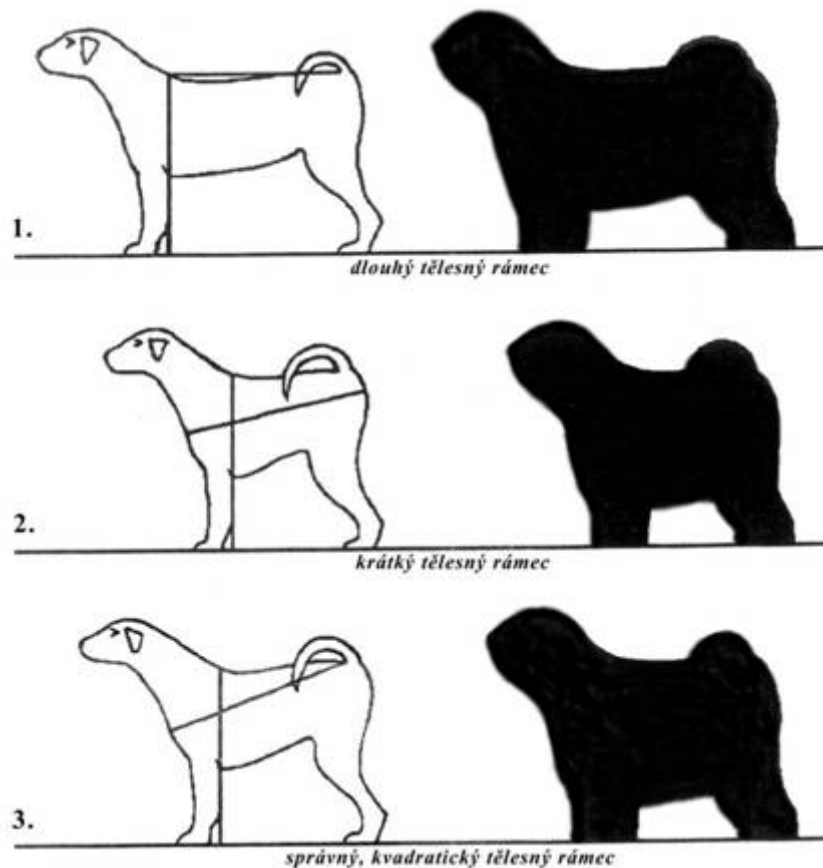
1. od kohoutku ke kořeni ocasu (délka hřbetu)
2. od předního výběžku kosti prsní (která je hmatatelná na předhrudí mezi ramenními klouby) k sedacímu hrbolu

U tibetského teriéra se občas dříve u nás mechanicky používal první z těchto dvou způsobů, protože se mělo za to, že "špička lopatky", jmenovaná ve standardu, znamená kohoutek. To však není správné - tibet'an, který má kohoutkovou výšku shodnou s délkou hřbetu, je ve skutečnosti příliš dlouhý (obr. 1).

Použijeme-li druhý způsob, který je pro měření formátu u jiných plemen nejobvyklejší, dojde ke zkrácení postavy, které je již považováno u tibet'ana za netypické (obr. 2).

Třetí obrázek ukazuje způsob měření, který je třeba považovat za jediný správný. Jde o měření délky postavy od špičky lopatky na ramenním kloubu ke kořeni ocasu. Výsledný údaj se pak porovnává s kohoutkovou výškou a měl by být 1:1.

V praxi někteří chovatelé upřednostňují jedince mírně kratší, neboť působí kompaktněji. Je si totiž třeba uvědomit, že bohaté osrstění na předhrudí a na zádi psa opticky prodlužuje.

Postava, úhlení a pohyb

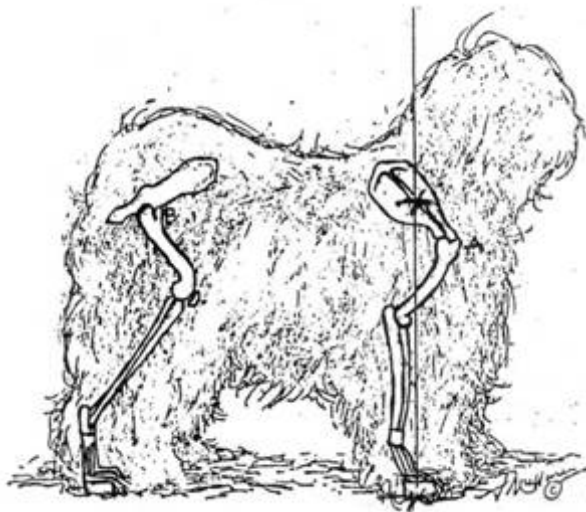
Ideální tibetský teriér je menší, zcela osrstěný, kompaktní, nápadný zvláště svým svérázným, "plavně houpavým" pohybem.

dr. Mary Täuber, 1963

Pohyb tibetského teriéra je pro mne nedostižný a já jej vášnivě miluji ... Pro mne je nepostradatelné, aby pes v kruhu předvedl chůzi tak typickou pro svoji rasu.

Mike Davis, 1990

Tyto úvodní citáty dvou významných chovatelů a posuzovatelů tibetských teriérů dělí od sebe téměř třicet let. Jsou však stále velmi aktuální, neboť popisují to, co má být pro tibetana kromě bohaté srsti velmi typické, tedy pohyb. Správný pohyb je však dán souhrou celého těla, proto jej nemůžeme charakterizovat, aniž bychom si všimli postavy a zaúhlení končetin.

IV. Typické proporce a úhlení končetin tibetského teriéra na kresbě Angely Mulliner

správných proporcích k tělu. Obvykle se uvádí, že délka krku měřená pohmatem od lopatky po bázi lebky by měla být přibližně na šířku větší dlaně. Příliš krátký krk, strmě položené lopatky a z toho vyplývající nízko nesená hlava, vražená mezi ramena, posunují těžiště těla příliš dopředu, pes pak těžce napadá na přední končetiny, působí neohrabaně a jeho pohyb se stává těžkopádným.

Naopak příliš dlouhý a vzhůru nesený krk se často pojí se strmým úhlením předních končetin, což opět ovlivňuje pohyb, který je pak málo vydatný, vázaný, případně pes v klusu příliš zvedá nohy – tzv. stepuje, což vše by mělo být hodnoceno jako vážná vada. Bohužel se v poslední době pod vlivem módy tzv. amerického typu objevují i v Evropě přehnaně zvýrazněné krční partie s netypicky vysoko nesenou hlavou stále častěji, podobně jako přeúhlení zadních končetin nebo extrémně zkrácený tělesný rámec, přecházející z kvadratického až do obdélníku na výšku.³

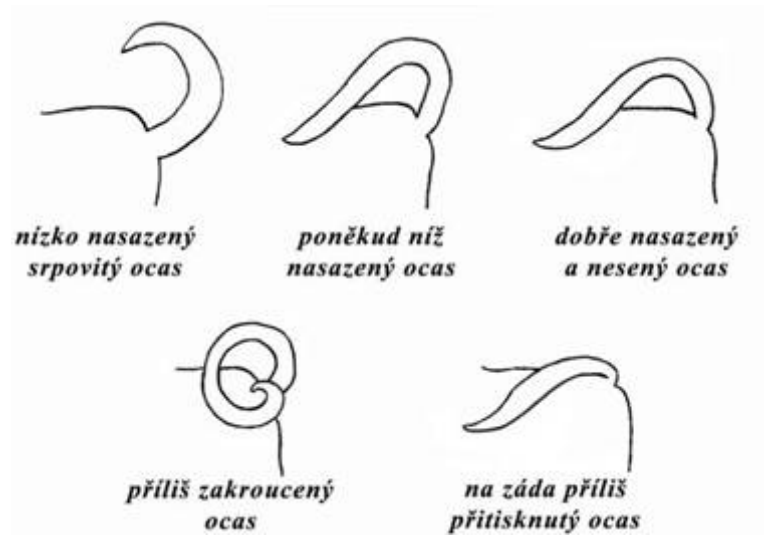
Tibetský teriér je kvadratický, statný, kompaktní, sportovně vyhlížející pes. Má dobře utvářený, prostorný, ale ne nadměrně široký hrudník, důraz se klade na dobře vyvinuté předhrudí a správně šikmo položené lopatky. Hřbet je kompaktní, s krátkými a pevnými bedry. V bedrech se správný tibetán mírně klene a má zlehka přestavěnou zád'. Bez mírně přestavěné zádi, která je dána polohou pánve a na ni navazujícího výrazného zaúhlení zadních končetin, přichází TT o možnost dosahovat v pohybu zadníma nohama dost daleko dopředu. Proto je nepřestavěná zád' považována za vadu, stejně ovšem jako silně přestavěná zád' s příliš klenutými bedry.

Velmi významné je **nesení krku a hlavy**. Krk musí být přiměřeně dlouhý, s hlavou nesenou přiměřeně vzhůru ve

³ Tím nechci americký typ tibetana apriori odsuzovat. Je však nutné rozlišovat mezi atraktivním americkým typem, respektujícím přirozené fyzické vlastnosti tibetana, a mezi přešlechtěným psem s extrémně zvýrazněnými znaky plemene, které s pravým tibetským teriérem již nemají mnoho společného. Najít správnou hranici ovšem nemusí být vždycky snadné...

Ocas musí být vysoko nasazen a nesen v oblouku nad hřbetem. Je-li ocas nasazen poněkud níže, může docházet k optickému prodloužení hřbetní linie a rovněž k dojmu příliš klenutých beder a nadměrného přestavění, což je nežádoucí. Ocas trvale nenesený nad hřbetem je vyrazující vadou. Obvykle je středně dlouhý, délka se u jednotlivých zvířat ale může poněkud lišit. Platí zejména, že ocas nesmí být příliš krátký, aby budil dojem kupírovaného pahýlu. Ideální ocas je nesen ve tvaru oblouku nízko nad hřbetem, s koncem přepadajícím na jeden nebo druhý bok. (Z hlediska výstavních ambic je vhodnější konec přepadající doleva, na stranu obrácenou k rozhodčímu ve výstavním kruhu.)

V praxi se považují odchylky jako poněkud níže posazený ocas, silně zakroucený ocas a ocas těsně naplocho položený nebo přitisknutý ke hřbetu za nedostatky. Prvním z důvodů je to, že takové tvary ocasu deformují celkovou siluetu psa, protože opticky prodlužují hřbet. Další důvod je praktický, přihlížející ke hledisku údržby srsti - na místech, kde dochází ke tření přitisknutého ocasu o hřbet, srst daleko více plstnatí, stejně jako na příliš zakrouceném ocase.

V. Tvary ocasu tibetského teriéra

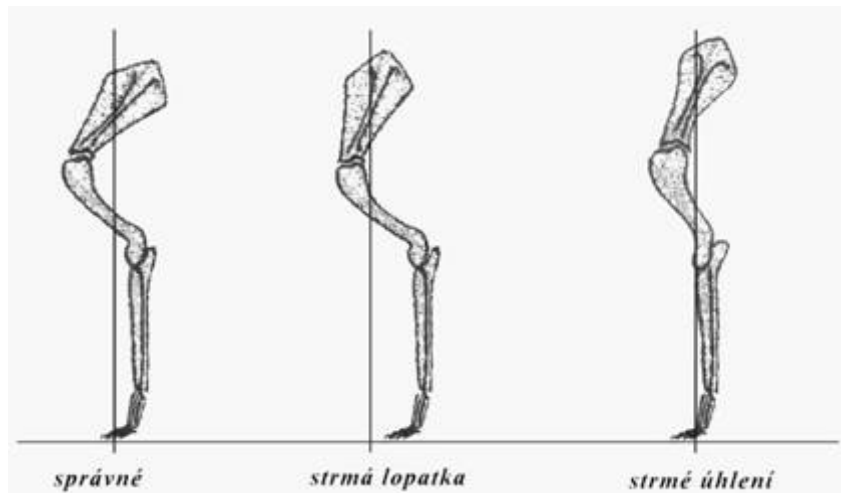
Na konci ocasu se u některých jedinců vyskytuje háček v různé velikosti i míře zahnutí. Je pro plemeno typický a uvádí jej i standard. Obvykle se objevuje u štěněte ve věku kolem 8 – 12 týdnů, vzácně se může vyskytnout již u novorozeného štěněte. Někteří chovatelé dávají přednost jedincům s háčkem, řada tibeťanů ovšem háček nemá vůbec nebo je jen mírně naznačen, což není na závadu. V posledních letech je ovšem výskyt háčku stále vzácnější.

Všechny výše popsané znaky se spolupodílejí na utváření **horní linie postavy** tibeťana, na kterou musí být kladen zvlášť velký důraz. Horní linie musí být velmi elegantní, s plynulými křivkami správně nasazeného a neseného krku, mírně přestavěných beder a vysoko nasazeného ocasu, s pevným, rovným, nepřilíživě dlouhým hřbetem.

Zaúhlení nohou je jedním z nejtypičtějších znaků, které odlišují tibetského teriéra od jiných plemen s podobnými proporcemi.

Tibeťan má jako vysokohorské plemeno výborné schopnosti skákání, šplhání, velkou vytrvalost v pohybu po náročném a neschůdném terénu ať už ve skalách, na suťových polích, v Tibetu častých, nebo ve sněhu. Proto musí mít správně stavěný tibetský teriér poměrně nízko umístěné těžiště těla, což umožňuje větší stabilitu při náročném pohybu. To však nesmí znamenat, že by tibeťan mohl působit krátkonohým dojemem! Vzdálenost od kohoutku k lokti má být přibližně stejná, jako vzdálenost od lokte k zemi. Relativně nízko posazené těžiště těla TT je zajišťováno v první řadě výrazným zaúhlením předních i zadních končetin, spojeným s velkou ohebností a pružností kloubů, které umožňují měkký a dobře odpérováný pohyb. Dalším faktorem jsou dlouhé holenní kosti s nízko posazenými, mírně šikmými hlezny, dobře tlumícími při skocích náraz.

Tibetský teriér má ve srovnání s jinými plemeny psů výraznější **zaúhlení lopatky s pažní kostí**. Svislá čára spuštěná pomyslně ze středu lopatky má dosahovat při zemi do středu tlapky, svislá čára spuštěná od horní špičky lopatky by měla procházet zadním bodem lokte a zadním bodem zápěstí. Přední nohy nesmí vypadat v klidu ani v pohybu krátké v poměru k ostatnímu tělu, pes pak působí neharmonickým dojmem.

VI. Zaúhlení předních končetin tibetského teriéra

Na neschůdném suťovém a zasněženém povrchu je stabilita tibeťana zajišťována rovněž nadprůměrně **velkými, kulatými a plochými tlapami**, které jsou bohatě osrstěné i mezi prsty a stojí velmi pevně polštářky na podkladu. Tlapy jsou utvářené tak, že se do jisté míry dokáží stáhnout a roztáhnout a tím také zatnout drápy. TT je proto velmi dobrý lezec a jsou dosti časté i případy, kdy dokáže vyšplhat na strom nebo přelézt drátěný plot. (Tuto schopnost roztahovat a stahovat tlapku má například i tibetský španěl.)

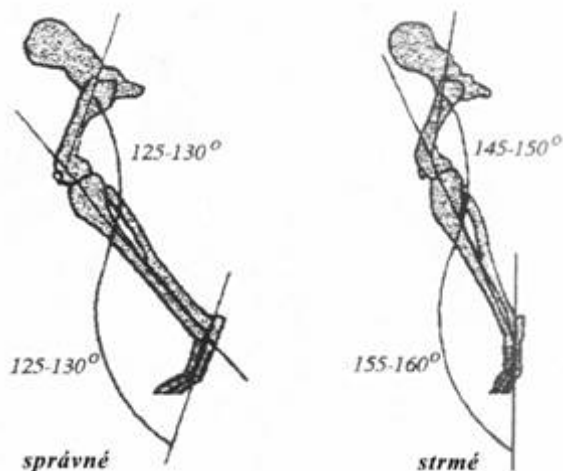

VII. Tvary tlapky

Odlišnosti od typického tvaru tlapy tibetského teriéra, zejména pak kočičí tlapka, jsou považovány za vážnou vadu.

Také **zaúhlení zadních nohou** tibeťana je velmi důležité. Zadní končetiny mají být opticky dosti dlouhé, což je způsobeno jednak jejich výrazným zaúhlením, jednak dlouhými holenními kostmi spolu s velmi nízko položenými, mírně šikmými hlezny. Hlezna, která jsou postavená kolmo k podkladu, nemohou zajišťovat odpérování a změkčení doskoků. Jak již bylo uvedeno, pánev musí být postavena tak, aby byl pes mírně přestavěný.

Jen všemi těmito vlastnostmi je zajištěn v pohybu pružný, silný odraz zadních končetin, pro tibeťana tak typický "odpich".

VIII. Zaúhlení zadních končetin tibetského teriéra

IX. Akce končetin při typickém pohybu tibetského teriéra
(kresba Angely Mulliner)

Shrneme-li všechno, co bylo řečeno, vidíme jasně, jak má vypadat **tibetský teriér v pohybu**.

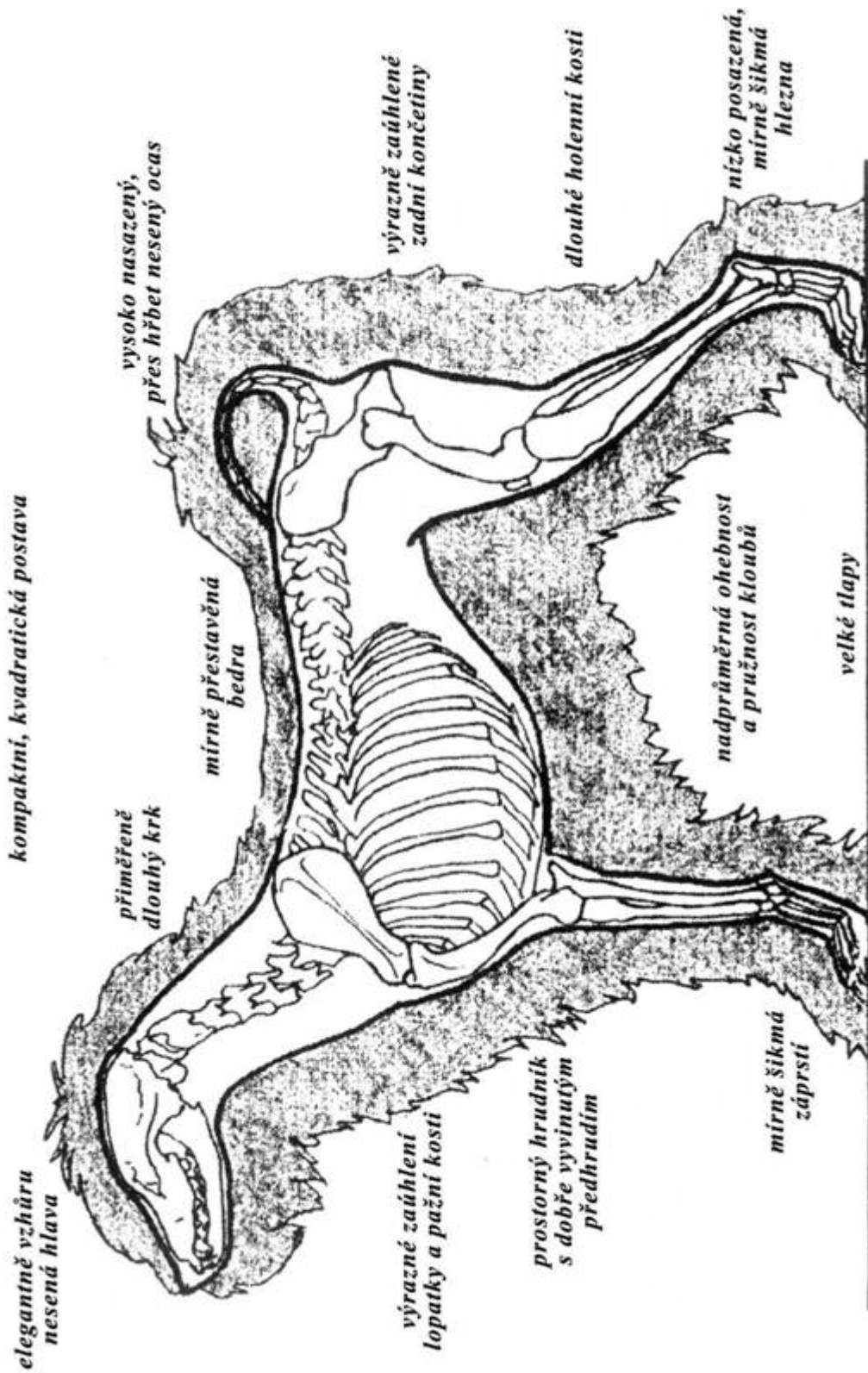
Nejlépe vynikne jeho krása a eleganc v klusu. Jeho pohyb musí být plynulý, lehký a dobře odpérováný, správně rozložený. Za velmi charakteristický je považován dlouhý krok, při němž přední nohy sahají hodně dopředu (nikoliv ale nahoru, jako by pes stepoval !) a zadní silně odrážejí typickým odpichem. Hlava je nesená v přirozené a elegantní křivce. Jedinec bez těchto vlastností by na výstavě neměl dosáhnout výborného ocenění.

Občas se vyskytující jevem, zvláště u starších jedinců, je **mimochod**. Pokud jde pes mimochodem pouze v pomalé chůzi a v klusu přejde do typického pohybu, může jít pouze o zlovyk, který je často dán slabší tělesnou kondicí, případně nadváhou psa. Pokud se však pes pohybuje mimochodem i v klusu, jde o vadu.

60. Ch. Araki American Way předvádí na anglické klubové výstavě roku 1993 typický pohyb tibetského teriéra. Za povšimnutí stojí velký rozsah pohybu a přirozené nesení hlavy. Jde o fenu amerického typu, ovšem v dokonalých proporcích, bez exteriérových extrémů. (Na snímku má 15 měsíců.)

Hlavní znaky stavby těla tibetského teriéra

(Pro kresbu použit jako předloha náčrt z knihy A. Mulliner The Tibetan Terrier, text S. Jemelková)

Velikost

Standard F.C.I. stanoví rozmezí 35,6 až 40,6 cm (14–16 palců) pro psy, feny mají být poněkud menší. Chovatelé na celém světě se však stále potýkají s tím, že populace tibetánů má trend k poměrně velké variabilitě, která na jedné straně sahá v až k hranici 30 cm a blíží se tak výšce lhasa apso, na druhé straně standardem stanovené maximum značně překračuje, takže někteří psi mají i přes 45 cm.

Tento chovatelský problém vyplývá z poměrně široké velikostní různorodosti tibetána v jeho vlasti⁴ a z toho, že na počátku evropského chovu stáli tibetané dosti rozdílní⁵. Za staletí vývoje v Tibetu je tato variabilita v populaci plemene silně upevněna a poměrně krátké období zhruba sedmdesáti let chovu podle evropských měřítek nedokázalo tento znak zcela odstranit.

Původní britský standard z roku 1934 stanovil výšku v rozmezí 14–17 palců (tj. 35,6–43,2 cm), tedy o jeden palec výš než dnes. Vinou banální tiskové chyby však byla v roce 1950 zakotvena Kennel Clubem ve standardu výška 14-16 palců (35,6–40,6 cm). Přesto, že dr. Greigová proti tomuto ustanovení protestovala, ve standardu zůstalo a převzala je i F.C.I.

Většina chovatelů i posuzovatelů však tuto výšku nepovažuje za dogma a řídí se hlavně požadavkem správného typu, kterému dává přednost před striktním dodržováním standardu. Trend je spíše na upřednostňování psů při horní hranici standardu nebo mírně nad ní, kteří jsou v praxi považováni za typičtější. Praxe tak potvrzuje oněch 17 palců, které standard neuznává. To je však také hlavním důvodem pro to, že přes trvale probíhající diskuse chovatelů o možnosti návratu standardu k maximální hranici 17 palců (naposledy na světovém kongresu chovatelů TT ve Švédsku v r. 2001) zatím zůstává standard nezměněn s argumentem, že kdyby k oficiálnímu zvýšení hranice došlo, v praxi by to vedlo k dalšímu zvýšení tolerance až ke 45 centimetrům nebo dokonce ještě výš.

Trend k upřednostňování horní hranice standardu vidíme hlavně u psů. Na špičkových výstavách je ve třídách psů většina jedinců přes 40 cm, pes pod 38 cm je výjimkou. Na předních místech se umísťují obvykle psi s výškou kolem 41 – 42 cm. Úplnou výjimkou mezi úspěšnými plemeníky nejsou ale ani psi s výškou dokonce kolem 44 cm.

U větších psů je však dvojnásob důležité dbát na správný typ. Větší kohoutková výška se rozhodně nesmí pojít s nadměrnou robustností či dokonce těžkopádností jedince.

Za ideální výšku pro feny je v chovatelské praxi obvykle považováno rozmezí 36 – 38 cm. Feny nad 40 cm nabývají obvykle samčí výraz, což je nežádoucí znak. Fenky pod 35 cm bývají zase příliš jemné. Obvykle se uvádí, že minimální pro chov vhodná výška feny tibetského teriéra by neměla sahat pod 33 cm, opět ovšem s velkým důrazem na zachování správného typu. U takto drobných fen se především nesmí vyskytovat znaky typické pro lhasa apso (hlavně zkrácení čenichové partie, prodloužení tělesného rámce a zkrácení nohou) nebo přílišné zjemnění výrazu.

Pokud se týká váhy tibetského teriéra, britský standard ani standard F.C.I. se o ní nezmiňují. Angela Mulliner cituje ve své práci dr. Greigovou, která uvádí, že tříletý nebo starší tibetán výšky 14

*61. Ch. Char Su American Sunshine
světový vítěz, BOB v Miláně r.2000
(na výstavě bylo přihlášeno 99 TT)*

⁴ Celé území Tibetu je zhruba 26x větší než Česká republika a i přes poměrně vysoký stupeň upevnění typu se určité lokální rozdíly vyskytovaly.

⁵ Jen namátkou ze známých údajů o importech či zakladatelích jednotlivých linií vybírám: pes Dyck (Tava Fiorini) měřil 45 cm, fena Zosmi of Ladkok 40 cm, její dcera Bolle von Tiergartenbrück dokonce 46 cm. fena Anjuman Sindie měřila 38 cm a vážila 12,7 kg, fena Deki La Chenga měřila 33 cm a vážila 7,3 kg.

palců (35,6 cm) by měl vážit 18 – 20 liber (8,2 – 9,1 kg), tibet'an výšky 16 palců (40,6 cm) pak 25-30 liber (11,3 – 13,6 kg). Angela Mulliner k tomu dodává, že jde sice o údaj o populaci kolem r. 1930, že to však odpovídá plně jejím vlastním zkušenostem, tedy z doby kolem r. 1977. Zkušenosti z české populace ukazují, že průměrná váha dospělého psa s výškou kolem 40 cm se pohybuje mezi 11 až 12 kg, feny vysoké 38 cm pak mezi 9,5 až 10 kg.

62. Nejlepší pes a fena na světové výstavě v Dortmundu r. 2003, kde bylo vystaveno 144 tibetských teriérů.

Vlevo nejlepší fena Ch. Falamandus Elle Sans Egale, vpravo vítěz plemene, pes Ch. Ski-La-Kyi Norbu.

Osrstění

Správné osrstění dělá správného tibetského teriéra. Bez své atraktivní, dlouhé, bohaté splývavé srsti není tibetský teriér tibetským teriérem. Správné posouzení srsti tibetského teriéra může být poměrně složitou záležitostí, vyžadující velkou praxi. Kvalita i délka srsti je velice proměnlivá a lze říci, že každý jedinec je jiný. V některých případech je dosti složité posoudit, co je ještě "v normě" a co je již nutné považovat za nežádoucí nebo dokonce netypické. Především je nutné mít na mysli, že dost dobře nelze srovnávat nebo zaměňovat srsti tibetského teriéra se srstí lhasa apso.

Typickým znakem srsti všech tibetských dlouhosrstých plemen je to, že jejich srst je suchá, prakticky bez krycího tuku. Výhodou pro majitele je to, že srst tibetských psů proto nezapáchá typickým "psím" pachem, který je ne každému příjemný.

Standard vyžaduje srst s dvojitou strukturou, to znamená s dobře vyvinutou podsadou i krycí srstí. Pes s chybějící nebo slabou podsadou by ve svém původním prostředí v Tibetu brzy zahynul zimou, slabě vyvinutá podsada je tak považována za jednu z nejzávažnějších vad oproti standardu. Bohužel se objevuje stále častěji a bývá tolerována a občas dokonce upřednostňována. (Jeden z důvodů bývá i čistě praktický – srst bez podsady je jednodušší udržovat, nemá totiž tolik tendenci k plstnatění.) Na druhé straně rovněž přemíra podsady není správná. Podsada má být přiměřeně hustá, jemná, strukturou podobná vlně. Má-li jí pes přebytek, což je častější zejména u mladých jedinců, je třeba ji důkladně vyčesávat.

Krycí srst má být podle standardu buď rovná, nebo mírně zvlněná.

Zcela rovná srst je u TT poměrně vzácná, působí atraktivním dojmem (připomíná téměř lidské vlasy) a proto bývá vysoko hodnocena. Pod dojmem jejího efektního vzhledu se však může občas zapomínat na základní požadavek dvojitě struktury srsti, kterou jedinci s naprosto rovnou, pevnou srstí občas postrádají.

Většina tibetských teriérů má srst zvlněnou. Škála zvlnění krycí srsti je natolik široká, že není lehké přesně definovat, co je ještě přiměřeně zvlněné a co je již kudrnaté a tedy vadné – hranice mezi těmito dvěma hodnoceními může být dosti úzká a někdy záleží na subjektivním názoru toho kterého chovatele nebo posuzovatele. Obecně lze říci, že krycí srst nesmí tvořit prstýnky a zejména že nesmí připomínat ovčí vlnu, tedy být přespříliš huňatá a vyloženě kudrnatá. Jedinec připomínající "chlupatou kouli" má být hodnocen jako netypický. Srst má být naopak splývavá, rozdělená na hřbetě do pěšinky, s bohatými závěsy na uších a ocase.

Vadná je srst příliš jemná – hedvábná, i srst hrubá, připomínající spíše žíně. Občas se vyskytuje tzv. krepovitost srsti. Ta sice není žádoucí, ale není přímo vadou, pokud není příliš silná a nepřechází tak až do kudrnatosti.

16 měsíců

2 roky

3 roky

63-65. Vývoj osrstění tibetského teriéra
(Ch. Dhangarhi C'Changu)

Kvalita srsti bývá na jednotlivých částech těla proměnlivá – např. struktura srsti na hlavě se může odlišovat od srsti na těle nebo na nohách, rovněž ocas mívá jinou strukturu než zbytek těla. Takovýto jev je normální a není vadou, pokud je celkový výraz osrstění psa harmonický.

Občasnou vadou je nedostatečně bohatá a dlouhá srst na některých částech těla, zejména na nohách nebo na hlavě. Takto vyhlížející jedinec nepůsobí harmonickým dojmem a neměl by být hodnocen jako výborný. Vedle příliš krátké srsti je však za nežádoucí třeba považovat i srst příliš dlouhou, dosahující až na zem. Jedinec s takovou srstí jednak není opticky kvadratický, jednak takováto srst neodpovídá přírodnímu a sportovnímu charakteru plemene a typem připomíná spíš lhasa apso.

Charakter srsti se může dost podstatně měnit s věkem tibeťana. Mezi chovateli se často uvádí, že TT bývá "hotový" v srsti až ve třech, někdy dokonce až ve čtyřech letech. To je samozřejmě individuální a neplatí to obecně, ale je faktem, že mladí jedinci mají často srst jemnější, více zvlněnou až krepovitou, se spoustou neuspořádané, ještě štěněcí podsady. Mladý pes začíná obvykle přelínávat na lopatkách, kde se kvalitnější dospělá srst vyvíjí nejdříve. To je normální a při posuzování mladých psů je třeba brát na to zřetel.

66. Dvouletý tibetský teriér v dokonalé kondici srsti předvádí svůj temperament (Ch. Hor-Khang Tashi Bodjul)

Barva

Škála barev a jejich možných kombinací je stejně jako u ostatních tibetských dlouhosrstých plemen velice široká a kromě hnědé pigmentace je v podstatě povoleno cokoliv. Všechny barevné kombinace jsou teoreticky rovnocenné, volně se spojují rodiče různých barev a je běžné, že v jednom vrhu mohou být štěňata nejrůznějších barevných kombinací.

Barevná různorodost tibet'ana je velmi atraktivní – každý zájemce si může vybrat, jaká barva se mu nejvíce líbí. V Tibetu, kde byl tibetský teriér považován v klášterních chovech za posvátného, byla nejžádanější bílá nebo zlatá barva, neboť takový pes symbolizoval bájněho sněžného lva Sengge, který je ve znaku Tibetu. Jak také dokazují fotografie evropských tibet'anů z předválečného období, převládaly u nich tehdy světlé barvy. Černá barva začala být jako módní v chovu upřednostňována v pozdějším období pro svou tehdejší vzácnost a více se rozšířila zejména od 60. let 20. století po rozvoji linie Luneville. Světlé barvy nebo kombinace bílé barvy se znaky jsou dodnes častější u linie Lamleh. V Evropě i Americe se barevná móda mění ve vlnách, stejně jako v jiných oblastech života. V 80. letech 20. století jako reakce na tehdejší převahu černých jedinců přišly opět do módy různé světlé odstíny a jejich kombinace, aby se po roce 2000 znovu stala "in" černá barva. Vzhledem ke své ojedinělosti je v poslední době velmi žádanou barvou black and tan, i když někteří chovatelé k ní mají nedůvěru, protože údajně na sebe může vázat nežádoucí přenašečství hnědé pigmentace.

67. Pět šampionů, každý jiný, přitom tři z nich jsou vlastní sourozenci. Podle barvy to ale nepoznáte... (zleva He-ru-ka a Hor-Khang Tashi Bodjul, Dscho Utra U-ti, Antao Smon-Lam, H'Aran Horpa Tashi Bodjul)

Stále velmi žádané zájemci o tibet'ana i chovatelé je tzv. sobolí zbarvení. Jde o plavou barvu různého odstínu, od velmi světle krémové až po zlatou, která je na konečcích černě nebo šedě uhlovaná, a to v různém rozsahu – od velmi tmavých jedinců až po krémové s tmavým uhlováním jen na konečcích uší a na ocase. Štěňata se sobolím zbarvením se rodí často téměř černá a světlají od kořínků srsti teprve postupně, jak rostou.

Sobolí barva je atraktivní pro chovatele mimo jiné i proto, že takovíto tibet'ané, i ti velmi světlí, nemívají problémy s pigmentací čenichu, na rozdíl od "pravých" zlatých, zlato-bílých a krémových tibet'anů, kteří mají nos obvykle proměnlivý. Americký chov šel dokonce v upřednostňování sobolí barvy před "pravou" zlatou tak daleko, že ve standardu v pasáži o pigmentaci

považuje za chybné všechny barvy srsti, které jsou spojeny s jiným než černým zbarvením čenichu. (Přitom v části o barvě srsti vylučuje pouze čokoládovou barvu, stejně jako standard FCI.)

Důsledkem požadavku na černou pigmentaci čenichu je to, že "pravých" zlatých, zlato-bílých nebo krémových tibetských teriérů celosvětově značně ubývá a na výstavách se objevují stále vzácněji, stejně jako v chovu.

Typickým znakem tibeťana jsou sezónní změny barevného odstínu – černá barva může prokvétat do šedého melíru nebo někdy nabývat nahnědlého či mahagonového nádechu, plavá barva zesvětluje až do krémové nebo naopak tmavne buď do zlaté nebo plavošedé barvy. Tyto barevné změny nemusí být pouze sezónní, ale jsou spojené i s věkem psa a jeho fyzickou kondicí. Nejobvyklejší je, že tmavší barvy mají tendenci postupně světlat, a tak černé štěně se může změnit v dospělosti až ve světle stříbrné, štěně black and tan může vyrůst v plavošedého psa, tmavě sobolí štěně může být až krémové a podobně. Není to ale pravidlem, a tak určit přesný odstín, který bude štěně v dospělosti mít, v mnoha případech není možné.

Standard nemluví o rozložení barevných znaků a připouští tedy jakékoliv varianty. V praxi obvykle záleží na osobním vkusu chovatele nebo posuzovatele, nejčastěji je dávána přednost co nejsymetričtějšímu rozložení znaků, zejména na hlavě.

S barvou srsti je úzce spojena pigmentace očí, čenichu a očních víček. Na světlou srst se často váže poněkud světlejší barva oční duhovky – místo tmavě hnědé jde o středně hnědou až oříškovou barvu očí. U světlých jedinců bývá tento odstín tolerován pod označením "do barvy srsti".

Pigmentace čenichu má být podle standardu černá. Proměnlivá barva nosu, případně světlejší pruh na nose, je jednoznačně vadou u tmavých (černých, černobílých, šedých a podobně) jedinců, ale nežádoucí je i u tibeťanů světlých. Někdy se především u světlých jedinců může vyskytnout sezónně, například v souvislosti s oslabenou kondicí po onemocnění, v důsledku stresu, u fen v souvislosti s háráním a březostí a podobně.

Pokud se týká pigmentace víček, měla by být u dospělých jedinců úplná a tzv. uzavřená. Okraje víček tedy mají být v celé ploše pigmentované, bez nepigmentovaných skvrn. Dlužno ovšem říci, že občas se ne zcela uzavřená pigmentace víček toleruje – obvykle jde o bílé jedince s černými znaky, u nichž v černě zbarvené srsti je pigmentace víček v pořádku, ale v bílé srsti bývají víčka nepigmentovaná nebo pigmentovaná jen částečně.

Je otázkou, je-li tolerance k nepigmentovaným víčkům v bílé srsti správná. Standard totiž mluví jasně o tmavých okrajích víček. Navíc by se u bílých tibeťanů všeobecně⁶ mělo velmi dbát na co nejuplnější a nejvýraznější pigmentaci kůže a sliznic, vzhledem k tomu, že v posledních letech byla u některých bílých jedinců zjištěna vrozená hluchota.

Odstín pigmentace kůže opět závisí na barvě srsti. U tmavě zbarvených tibetských teriérů je obvykle pigmentace šedá až černá, u světlých barev mívá světlejší odstín.

68. Atraktivní barvou je bílá s černými znaky
(Ch. Bharat-Buddha Khatakhya)

⁶ týká se i bílých tibeťanů s barevnými (černými, sobolími, zlatými atd.) znaky, zejména pokud jsou jen malé.

Jak je to s pigmentací u štěňat ? Jen málo štěňat, obvykle jen celá černá nebo tmavě sobolí, se rodí s černým nosem. Obvyklé jsou u novorozeneých štěňat různé skvrnité nebo dokonce úplně růžové čenichy, pysky i víčka. Teprve postupně pigmentace tzv. dobarvuje, a to u tmavých štěňat dříve, takže při odběru od chovatele už mají obvykle nosy i víčka tmavá. Světle zbarveným štěňatům se pigmentace dobarvuje pomaleji, takže při odběru od feny mohou mít dosud nos i víčka s nepigmentovanými skvrnami. Není vzácností, když se pigmentace uzavře až v době po pubertě, tedy kolem roku.

9 dnů

3 týdny

9 týdnů

69-71. Vývoj pigmentace u bílo-černého štěněte

Jak již bylo uvedeno, jedinou nestandardní barvou je u tibetského teriéra tzv. játrově nebo čokoládově hnědá. Recessivní gen pro čokoládově hnědou barvu se doplňuje s dominantním genem černé barvy. Hnědé zbarvení se tedy může vyskytovat ve všech kombinacích, v nichž se u tibeťana objevuje černá, a nahrazovat ji. Vyskytuje se tedy například jako čokoládová s bílými znaky, bílá s čokoládovými znaky, čokoládová s tříslovou (tan), hnědě sobolí atd. Mohou se vyskytnout i bílí nebo plaví tibeťané s čokoládovým pigmentem. Ve všech variantách jde o vyřazující vadu.

Stejně jako odstín černého zbarvení, i odstín hnědé barvy se může u tibeťana měnit. Často dochází v dospělosti k zesvětlení nebo stříbřitému nádechu barvy hnědě zbarveného jedince, podobně jako např. u čokoládově pigmentované varianty bearded kolie. Zbarvení čenichu, očních víček, pysků, polštářků tlapek, drápů, zbarvení sliznic v tlamě a podobně jsou u čokoládových jedinců rovněž hnědé, případně vybledlé až do rezavě růžové barvy. Rovněž barva očních duhovek tibeťanů s čokoládovým pigmentem je světle hnědá (případně s nádechem do žluta) a nikdy nedosahuje odstínu standardně zbarvených jedinců.

Čtenář se jistě už zamyslel, proč vlastně je hnědý pigment u tibeťanů považován za nestandardní. Důvodem je to, že v Tibetu, zemi původu plemene, se údajně čokoládové zbarvení u psů vůbec nevyskytuje. Objevení se tohoto zbarvení u dnešních západních populací tedy má svědčit o tom, že do chovu byli "přimícháni" nečistokrevní tibetští teriéři. Docházelo k tomu hlavně v období 50. a 60. let, kdy chovná základna v Evropě byla velice úzká, importy přímo z Tibetu byly téměř nemožné v důsledku jeho obsazení Čínou a chovalo se občas i na psech neznámého původu, dovezených ze zemí sousedících s Tibetem (Nepál, Indie, Pákistán atd.), ale i na vyložených evropských nalezených.

Vzhledem k velmi malému počtu tibeťanů v celé tehdejší Evropě (jen několik desítek jedinců, navzájem úzce příbuzných) v některých případech působili v chovu dokonce přímo hnědě zbarvení jedinci. Známý je případ hnědé fenky Deki La Chenga, dovezené z Nepálu do Anglie k Angele Mulliner, nebo sourozenců Ma-do-meh Buddha a Ma-do-meh Basra ze staré německé linie.

72. Ukázkový příklad hnědého pigmentu (12-týdenní štěně)

Standard: Tibetský teriér⁷

No. 209 – F.C.I. / 25.08.1988 (1991)

země původu: Tibet

patronát: Velká Británie

Celkový vzhled: statný, středně velký, dlouhosrstý, celkově kvadratického formátu; rozhodný výraz

Charakter: živý, dobré povahy. Věrný společník, pes s mnoha příjemnými zvyky.

Temperament: extrovertní, ostražitý, inteligentní a odvážný; ani divoký ani rvavý. Zdrženlivý k neznámým lidem.

Hlava, lebka: lebka střední délky, ani široká ani hrubá, lehce se od uší k očím zužuje, není kopulovitá ani zcela plochá mezi ušima. Jařmové oblouky obloukovitě prohnuté, ale nesmí být příliš vyboulené. Znatelný stop v linii očí, ale ne přehnaný. Silný čenich, dobře vyvinutá spodní čelist. Délka od oka ke špičce nosu odpovídá délce od oka k základně lebky. Nos černý. Hlava dobře kryta dlouhou srstí, padající dopředu nad oči. Spodní čelist má malý, ale ne přehnaně bohatý vous.

Oči: velké, kulaté, ani vstouplé ani zapadlé, posazené dosti daleko od sebe, tmavě hnědé. Okraje víček černé.

Uši: zavěšené, nepříliš přilehlé k hlavě, tvaru V, nepříliš velké, silně osrstěné.

Tlama: nůžkový nebo obrácený nůžkový skus. Řezáky jsou v jemné křivce, vyrovnané a posazené kolmo k čelisti.

Přední končetiny: silně vystavěné. Ramena dobře posazená, nohy rovné a paralelní, zápěstí mírně šikmá.

Trup: dobře osvalený, kompaktní a statný. Délka od špičky lopatky ke kořeni ocasu se rovná kohoutkové výšce. Dobře klenutá žebra. Hřbet nad žebry rovný, bedra krátká, lehce klenutá, kříž rovný.

Zadní končetiny: silně vystavěné. Kolena dobře skloněná, hlezna nízko nasazená.

Tlapky: velké, kulaté, silně vystavěné se srstí mezi prsty a polštářky. Pevně stojí na polštářcích tlapek, tlapky nesmějí být vyklenuté.

Ocas: středně dlouhý, posazený dosti vysoko a nesený ve veselém oblouku nad hřbetem. Velmi dobře osrstěný. Háček těsně u špičky se často vyskytuje a je přípustný.

Pohyb: hladký, dobré rozpětí, mohutný odraz. Při chůzi nebo klusu zadní nohy sledují dráhu, ani uvnitř ani vně předních nohou.

Osrstění: dvojitá srst. Podsada jemná a vlněná. Kvalitní krycí srst, jemná ale ne hedvábná ani vlněná, dlouhá, buď rovná nebo vlnitá, ale ne kadeřavá.

Barva: bílá, zlatá, krémová, šedá nebo kouřová, černá, vícebarevná a třibarevná. V podstatě jsou přípustné všechny barvy kromě čokoládové nebo játrové.

Velikost: výška v kohoutku: psi 35,6 – 40,6 cm (14 – 16 palců), feny o něco menší.

Vady: každá odchylka od předcházejících bodů musí být považována za vadu. Vážnost, se kterou má být vada posuzována, má být v požadované proporci k jejímu stupni.

Poznámka: samci mají mít dvě zjevně normální varlata, úplně sestouplá do šourku.

⁷ překlad obou standardů z anglického originálu Simona Jemelková

Standard: Tibetan Terrier

No. 209 – F.C.I. / 25.08.1988 (1991)

Country of origin: Tibet

Patronage: Great Britain

General appearance: sturdy, medium size, long haired, generally square outline; resolute expression.

Characteristics: lively, good natured. Loyal companion dog with many engaging ways.

Temperament: outgoing, alert, intelligent and game; neither fierce nor pugnacious. Spraying of affection to strangers.

Head & skull: skull of medium length, neither broad nor coarse, narrowing slightly from ear to eye, neither domed nor absolutely flat between ears. Zygomatic arch curved, but not overdeveloped so as to bulge. Marked stop in front of eyes but not exaggerated. Muzzle strong; well developed lower jaw. Length from eye to tip of nose equal to length from eye to base of skull. Nose black. Head well furnished with long hair, falling forward over eyes. Lower jaw carrying small, but not exaggerated amount of beard.

Eyes: large, round, neither prominent nor sunken; set fairly wide apart; dark brown. Eye rims black.

Ears: pendant, carried not too close to head, V-shaped, not too large, heavily feathered.

Mouth: scissor or reverse scissor bite. Incisors set in slight curve, evenly spaced and set perpendicular to jaw.

Forequarters: heavily furnished. Shoulders well laid; legs straight and parallel; pasterns slightly sloping.

Body: well muscled, compact and powerful. Length from point of shoulder to root of tail equal to height at withers. Well ribbed up. Back level over ribs; loin short, slightly arched; croup level.

Hindquarters: heavily furnished. Stifles well bent, hocks low set.

Feet: large, round, heavily furnished with hair between toes and pads. Standing well down on pads; no arch in feet.

Tail: medium length, set on fairly high and carried in a gay curl over back. Very well feathered. Kink near tip often occurring and permissible.

Gait / movement: smooth; good reach; powerful drive. When walking or trotting hind legs should track neither inside nor outside the front legs.

Coat: double coat. Undercoat fine and woolly. Top coat profuse, fine but not silky nor woolly; long; either straight or waved but not curled.

Colour: white, golden, cream, grey or smoke, black, parti-colour and tri-colours; in fact any colour except chocolate or liver permissible.

Size: height at shoulder: dogs 35,6 - 40,6 cm (14-16 ins); bitches slightly smaller.

Faults: any departure from the foregoing points should be considered a fault and the seriousness with which the fault should be regarded should be in exact proportion to its degree.

Note: male animals should have two apparently normal testicles fully descended into the scrotum.

Americký standard tibetského teriéra⁸

(The American Kennel Club Standard, accepted on March 10, 1987)

Tibetský teriér se vyvinul za mnoho staletí, přežívajíc v tibetském extrémním klimatu a obtížném terénu. Plemenu se vyvinula ochranná dvojitá srst, kompaktní velikost, jedinečná konstrukce tlapy a velká pohyblivost. Tibetský teriér pracoval jako věrný, oddaný průvodce při všech činnostech svého majitele.

Celkový vzhled: TT je středně velký pes, bohatě osrstěný, robustní postavy, kvadratický v proporcích. Srst spadající přes oči a obličej. Pěkně péřovitý ocas zatočený nahoru a spadající dopředu nad hřbet. Tlapy jsou velké, ploché, kulaté ve tvaru vytvářejícím účinek sněžnic, které zajišťují stopu. TT je dobře vyvážený a schopný i silného a úsporného pohybu. Projevuje se tak přirozeně, jak jen je možné.

Hlava: *Lebka:* střední délky, ani široká ani hrubá. Délka oka ke špičce nosu odpovídá délce od oka k týlnímu hrbolu. Lebka se lehce zužuje od uší k očím. Není kopulovitá ale ani zcela plochá mezi ušima. Hlava je dobře vystavěná, s dlouhou srstí spadající dopředu přes oči a obličej. Lícni kosti jsou obloukovitě prohnuté, ale nesmí být příliš vyboulené. *Tlama:* spodní čelist má malý vous. *Nos:* černý. *Zuby:* bílé, silné a rovně posazené. Tvoří zřetelný oblouk v čelisti mezi špičáky. Těsný nůžkový skus, těsný obrácený nůžkový skus nebo klešťový skus jsou rovněž přípustné. *Oči:* velké, posazené dosti daleko od sebe, tmavě hnědé a mohou vypadat černé, ani vystouplé ani zapadlé. Oční víčka jsou tmavá. *Uši:* střední, zavěšené nepříliš těsně k hlavě, silně osrstěné, ve tvaru "V", ve správných proporcích k hlavě. *Chyby:* slabá špičatá tlama. Všechny barvy s jiným než černýmnosem. Podkus nebo velký předkus nebo křivá tlama. dlouhá úzká hlava. Nedostatek přepadající srsti nad očima a obličejem.

Krk a trup: *Krk:* délka proporcionální k tělu a hlavě. *Trup:* kompaktní, kvadratický a silný, schopný i rychlosti i vytrvalosti. *Horní linie:* hřbet rovný v pohybu. *Hrud':* silně vystavěná. Předhrudí se táhne dolů k vrcholku lokte u dospělého TT. *Žebra:* trup je dobře klenutý a nikdy těžký nebo hrubý. Hrudní koš není příliš široký přes prsa a zužuje se trochu, pro umožnění volné práce předních nohou do stran. *Bedra:* lehce vyklenutá. *Ocas:* středně dlouhý, silně vystavěný, posazený dosti vysoko a spadající dopředu přes hřbet, může být zakroucen na jednu nebo na druhou stranu. Může mít háček blízko špičky.

Přední končetiny: *Lopatky:* skloněné, dobře osvalená a dobře položená záda. *Nohy:* rovné a silné při pohledu zepředu. Silně vystavěné. Svislá vzdálenost od kohoutku k lokti je stejná jako vzdálenost od lokte k podlaze. *Tlapy:* jsou svým tvarem ojedinelé mezi psy. Jsou velké, ploché, kulaté ve tvaru vytvářejícím účinek sněžnic, které zajišťují stopu. Polštářky jsou tlusté a silné. Jsou silně vystavěné se srstí mezi prsty a polštářky. Srst mezi prsty a polštářky by měla být stříhaná zároveň s rovinou polštářků. Pes musí stát na polštářcích pěkně nízko. *Paspárky:* měly by být odstraněny.

Zadní končetiny: *Nohy:* dobře vystavěné, s dobře skloněnými kolenními klouby, zadní nohy jsou lehce delší než přední nohy. *Stehna:* relativně široká a dobře osvalená. *Hlezna:* nízko posazená a nesměřující ani dovnitř ani ven. *Tlapy:* stejné jako přední. *Paspárky:* měly by být odstraněny.

Srst: dvojitá srst. Podsada je jemná a podobná vlně. Vrchní srst je kvalitní a jemná, ale nikdy hedvábná nebo podobná vlně. Může být zvlněná nebo rovná. Srst dlouhá, ale nemá dosahovat až na zem. Když pes stojí na tvrdém povrchu na ploše, musí být pod ním vidět světlo. Srst štěnat je kratší, řídká a často má jemnější strukturu než dospělá. Vyvinutá část je často vidět nad šíjí a hřbetem. *Chyby:* řídká (nedostatečná) dvojitá srst v dospělosti. Seřezaná, ostříhaná, oholená, odřená srst jsou zcela proti typu plemene a jsou vážnými chybami.

⁸ USA nejsou členy F.C.I., ačkoliv jsou F.C.I. uznávány podobně jako Velká Británie. Mají vlastní standardy plemen psů, které se někdy mohou dost odlišovat od standardů F.C.I. Protože americký standard TT na rozdíl od dosti obecného standardu F.C.I. podrobněji charakterizuje typické znaky TT, přinášíme pro informaci jeho plné znění. Překlad byl pořízen z publikace "An Introduction to the Tibetan Terrier" (vydal Tibetan Terrier Club of America 1987).

Barva: všechny barvy a kombinace barev včetně bílé jsou pro plemeno akceptovány. Žádné barvy nebo kombinace barev nejsou upřednostňovány.

Pohyb: TT má volný, nenamáhaný dlouhý krok s dobrým rozpětím vpředu a s pružností vzadu, umožňující plné prodloužení kroku. Při chůzi nemají zadní nohy jít ani vně ani uvnitř předních nohou, ale mají se pohybovat ve stejné dráze sledující stejnou stopu, když se pes pohybuje v rychlém klusu. Pes s korektní konstrukcí nohou se pohybuje s pružností a jeho pohyb ukazuje, že pes je schopný velké hbitosti stejně dobře jako vytrvalosti.

Velikost: průměrná váha je 20 - 24 liber (9,1 - 10,9 kg), ale váha by měla být v rozmezí 18 - 30 liber (8,2 - 13,6 kg). Poměr váhy a výšky je daleko víc důležitý než samotná váha a má odrážet proporcionálního kvadratického psa. Průměrná výška psa je 15 - 16 palců (38,1 - 40,6 cm), feny poněkud menší. Délka, měřená od špičky lopatky ke kořeni ocasu je odpovídající výšce měřené od nejvyššího bodu kohoutku k podkladu. *Chyby:* jakákoliv výška přes 17 palců (43,2 cm) nebo pod 14 palců (35,6 cm).

Povaha: TT je vysoce inteligentní, citlivý, věrný, oddaný a láskyplný. Plemeno by mělo být opatrné nebo rezervované. *Chyby:* extrémní bázlivost.

Výběr z literatury

- An Introduction to the Tibetan Terrier.* The Tibetan Terrier Club of America 1987 (3. vydání)
- Davies Mike: *Siegen war eine Reise wert !* KTR Reporter 2/1990
- Funkční anatomie přední části těla psa.* Pes přítel člověka č. 6-7/1986.
- Gelbrich Uli: *Tibetische Hunde.* Leipzig – Jena – Berlin 1987.
- Lang Thomas: *Tibet Terrier ?* Paretz 1991.
- Manuel Emmy: *Your Guide to the Tibetan Terrier.* Watford 1984.
- Marggraf Mary und Uli: *Die Rückkehr der Lamlehs.* KTR-Reporter 2/1990.
- Mulliner Angela: *The Tibetan Terrier (Volume 1).* Oxford 1991 (2. vydání)
- Mulliner Angela: *The Tibetan Terrier (Volume 2).* Oxford 1994.
- Procházka Zdeněk: *Chov psů.* Praha 1989.
- Reif Jane: *The Tibetan Terrier Book. Second Edition.* Middletown, Connecticut 1996.
- Robin-Smith, Judith: *A Detailed Analysis of the Tibetan Terrier Breed Standard.* 1995.
- Täuber Mary: *Hochzucht oder planlose Irrwege ?* KTR-Reporter 1/1990 (převzato z časopisu Der Terrier 12/1963)
- Tempest Mike and Pat: *What Makes a Quality T.T. ?* Tibetan Breeds International Magazine 3/1993, s. 17 – 19.
- Tempest Mike, Davies Mike, Mulliner Angela: *The Illustrated Standard of the Tibetan Terrier.* Tibetan Terrier Association 1995.
- Weber Gertrude: *History of the Tibetan Terrier Breed in Germany.* The Tibetan Terrier Association Year Book 10/1983.

73. Posvátní horští lvi Sengge na tibetském obraze, orámovaném nekonečným uzlem, symbolem štěstí